

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Štouračová Eva

Buddhismus

Olomouc 2017

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19. dubna 2017

.....

Štouračová Eva

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce Ph.Dr. Petru Zimovi, Ph.D. za trpělivost, vstřícný přístup a cenné rady, které mi po celou dobu poskytoval. Mé poděkování si zaslouží také Andrea Bublíková a Markéta Truhlářová za neocenitelnou pomoc a rady při stylistické a formální úpravě práce. Na závěr bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za každodenní psychickou podporu a motivaci.

Obsah

Úvod	6
1 Indie v období Buddhova života	8
1.1 Historické záznamy o tehdejší oblasti Indie.....	8
1.2 Společnost v období Buddhova života.....	10
1.2.1 Kastovní systém.....	10
1.3 Rozvoj v oblasti filozofické a náboženské.....	11
1.4 Vinaja – klášterní disciplína.....	13
1.5 Filozofické školy.....	14
1.6 Rozvoj hospodářství.....	16
1.7 Rozdělení severní Indie.....	17
1.7.1 Jednotlivé státy severní Indie.....	17
2 Buddha jako duchovní osobnost.....	21
2.1 Označení „Buddha“.....	21
2.2 Buddhův původ	21
2.3 Buddhovo mládí před procitnutím	22
2.4 Cesta k procitnutí	23
2.5 Procitnutí	25
2.6 Buddhův život po procitnutí.....	26
3 Pojetí člověka a etiky v Buddhismu	30
3.1 Buddhistická etika.....	30
3.2 Karma a karmický zákon	30
3.2.1 Záslužná a zhoubná karma.....	31
3.3 Možnosti znovuzrození	32
4 Buddhismus jako náboženství a styl života	34

4.1	Původ a rozšíření buddhismu	34
4.2	Buddhismus jako nauka vysvobození	34
4.3	Buddhismus jako filozofický systém	34
4.4	Základní pilíře buddhismu – Čtyři vznešené pravdy	36
4.4.1	První vznešená pravda	37
4.4.2	Druhá vznešená pravda	38
4.4.3	Třetí vznešená pravda	39
4.4.4	Čtvrtá vznešená pravda	39
4.5	Buddhistická obec	41
4.6	Tři klenoty	41
4.7	Rozdělení buddhismu	42
4.8	Tři hlavní směry	42
4.8.1	Théraváda	43
4.8.2	Mahájána	44
4.8.3	Vadžrajána	46
4.9	Aktuální počet buddhistů	47
5	Buddhismus v ČR	48
5.1	Buddhismus Diamantové cesty (BDC)	48
5.2	Centrum pro tibetská buddhistická studia Rabten Čhödarling	48
5.3	Významné osobnosti zabývající se buddhismem	49
5.3.1	František Drtikol	49
	Závěr	55

Seznam použitých zdrojů

Anotace

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat problematikou buddhismu. Toto téma jsem si vybrala z důvodu svého dřívějšího studia na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, kde jsem se poprvé dostala do kontaktu s nejznámějšími náboženskými směry. Již tehdy mě buddhismus zaujal nejvíce, jelikož z něj dle mého názoru vyzařovala a stále vyzařuje aura vnitřního klidu, čistoty, vyrovnanosti a pokory. Ve srovnání s ostatními náboženskými směry mě překvapil také díky mnoha svým logickým a relativně jednoduchým myšlenkám, postaveným na podstatě dobrých a špatných skutků. S tím jistě souvisí také fakt, že buddhismus v pravém slova smyslu není náboženským směrem, ale spíše filosofickým systémem či životním postojem člověka. Z těchto i mnoha dalších důvodů jsem se rozhodla k tomuto tématu nyní vrátit a nastudovat si o této problematice více podrobností.

Cílem této práce bude vytvořit souhrn základních informací týkajících se buddhismu, které by dále mohly sloužit k lepšímu pochopení tohoto tématu. Přestože jsou hlavní myšlenky buddhistické nauky v mnohém jasné a srozumitelné, obsahují také nesčetně mnoho dalších doplňujících informací. Tato přehledová práce by tedy měla čtenáři poskytnout komplexní výtah nejdůležitějších informací týkajících se buddhismu jako celku. K tomuto účelu budu při zpracování využívat především metodu studia relevantních zdrojů a jejich následnou zjednodušenou interpretaci, díky čemuž by celá práce mohla sloužit jako výukový materiál především pro střední a vysoké školy, jelikož obsahuje mnoho filosofických myšlenek a pojmů, kterým by mladší žáci nemuseli zcela rozumět. Pro školy základní by však mohla sloužit jako jakási osnova buddhistické kultury. Členění celé práce bude totiž chronologicky uspořádáno do na sebe navazujících kapitol, zahrnujících život v tehdejší Indii, osobnost Buddhy, podstatu buddhistické nauky, a nakonec i její realizace v České republice.

V první kapitole se budu zabývat oblastí tehdejší Indie. Nejprve zmíním, odkud pocházejí hlavní prameny obsahující potřebné informace o tamějším životě a poté se již zaměřím na indickou společnost, zahrnující kastovní systém, klášterní disciplínu, filosofické školy a rozvoj v oblasti hospodářské a náboženské.

Druhá kapitola bude zaměřena na osobnost Buddhy a jeho životní cestu. Nejprve nastíním jeho život jakožto prince Siddhárthy, který se posléze mění v život poutníka hledajícího vysvobození z utrpení. Dále popíšu jeho cestu za hledáním pravdy a následné

dosažení procitnutí, díky kterému se stal Buddhou. Poté nastíním Buddhův život po procitnutí, spočívající v šíření jeho nově nabytého poznání. Závěr kapitoly bude obsahovat informace týkající se posledních let Buddhova života a jeho následného skonu.

Třetí kapitola bude pojednávat o pojetí člověka a etiky v buddhismu. Nejprve zde popíšu, co vlastně buddhistická etika znamená, a následně vysvětlím základní principy a fungování karmického zákona, spolu s možnostmi znovuzrovnání.

Ve čtvrté kapitole se již přesunu ke komplexní buddhistické nauce a její základní charakteristice. Kromě vymezení a postavení tohoto směru v rámci filosofie a náboženství zde budou zmíněny také základní principy tohoto směru a jeho rozdělení do dvou hlavních odvětví –théravády a mahájány. Také se zmíním o směru vadžrajána a nakonec bych ráda uvedla aktuální počet osob hlásících se k buddhismu.

V poslední kapitole se budu věnovat buddhismu na území České republiky. Uvedu nejprve několik informací o zdejších buddhistických centrech a dále se zaměřím na významné české osobnosti zabývající se buddhistickou tematikou. Podrobněji se však v této kapitole zaměřím pouze na osobnost Františka Drtikola, který je považován za Patriarchu českého buddhismu.

Při zpracovávání této bakalářské práce budu vycházet především z knih spisovatelů zabývajících se buddhistickou tematikou, přičemž mnozí z nich byli přímo aktivními buddhisty či učiteli buddhistické nauky. Přesné informace týkající číselných údajů a jmen budou pravděpodobně místy nepřesné, jelikož mnoho stěžejních informací pochází ze zdrojů starých zhruba 2500 let, díky čemuž se údaje v některých knižních zdrojích mírně liší.

1 Indie v období Buddhova života

Za období Buddhova života je označováno 6.–5. století před našim letopočtem. Přesný letopočet však vzhledem k nedostatku dochovaných informací není znám. Veškeré události jsou tedy mnohdy pouhými dohady, a i časové údaje je nutné brát s rezervou plus minus 100 let.

1.1 Historické záznamy o tehdejší oblasti Indie

Nejstarší datovatelná památka, která byla zachycena v písemné podobě a v současnosti je již rozluštěna, pochází ze 3. století př. n. l. Jedná se o sloupové a skalní nápisy, jež nechal v době své vlády vytesat císař Ašóka. Ještě staršími záznamy jsou pak literární texty, známé pod názvem védy (v překladu „vědění“), zachycující informace tradované po několik století pouze ústní formou. „*Nejstarší jádro védského písemnictví tvoří Rgvéda, soubor hymnických zpěvů vznikajících zhruba v letech 1800–1500 př. n. l., i když některé jeho části mohou být ještě starobylejší.*“ (Strnad, 2003, s. 37) Dalšími významnými védskými sbírkami jsou Sámavéda (obřadní nápěvy), Jadžurvéda (liturgické strofy a obětní návody) a Atharvavéda (zařikadla a kouzelné formule). Obecně zahrnuje védská literatura také texty známé pod soubornými názvy bráhmany (8.–7. století př. n. l.), áranjaky (známé i pod označením „lesní texty“) a upanišady (7.–6. století př. n. l.). Pod těmito názvy se ukrývají informace o magických silách obětí, rituálních a náboženských obřadech a jejich symbolickém významu (bráhmany), skrytých smyslech obětních rituálů (áranjaky) a tajné nauky o vesmíru a lidské existenci (upanišady). (Strnad, 2003, s. 37)

Jelikož veškeré stěžejní informace týkající se oblasti tehdejší Indie a jejího vnitřního uspořádání i fungování, pocházejí právě z oblasti Indie, poznamenané svou historií a četnými nájezdy různých kmenů, mnoho ucelených a přesných informací se nedochovalo. První nájezdy kočovných pastevců, konkrétně árijských Indů, začaly již v 15. století př. n. l., avšak nejvíce škod vedoucích ke ztrátě významných historických dokumentů způsobil příchod muslimů ve 12. století n. l. Muslimové se totiž primárně zaměřovali na ničení buddhistických klášterů, čímž se postarali o zničení většiny dosud zaznamenaných informací, které byly uschovávány v klášterních knihovnách. Historie tehdejší Indie je tedy známa pouze díky útržkovitým informacím, které přežily v Indii v podobě kánonů a starých

textů, později doplněných o spisy, komentáře a traktáty z období středověku a novověku. (Miltner, 2001, s. 9)

Za zmínku stojí obzvláště nejvýznamnější sbírka textů, kterou je tzv. Pálijský kánon, psaný v pálijštině. Doba jeho sepsání není doposud přesně známá, nicméně upraven a zveřejněn byl v průběhu 1. století př. n. l. a dle buddhologů zachycuje myšlenkovou podstatu Buddhova učení. Pálijský kánon obsahuje pět sbírek, v nichž lze najít např. Buddhovy promluvy s jeho žáky. Písemnou podobu Pálijského zákona však vytvořili až lidé pozdějších generací, kteří s Buddhou samotným již do styku nepřišli, nicméně díky informacím získaných z véd a upanišád se lze domnívat, že podstata i obsah Buddhova učení, která se tradovala mezi lidmi ústně až do písemného sepsání Pálijského kánonu, zůstala spolehlivá a téměř nepozměněná. (Bondy, 1995, s. 159)

I přes tyto získané informace však nelze s jistotou určit jejich pravdivost, jelikož často popisují pouhé tradice, jež dříve kolovaly mezi lidmi ústní formou. Také skutečná Buddhova sdělení nejsou dochována v původním znění a není ani jisté, v jakém jazyce byl sepsán nejstarší kánon, neboť se dochovaly pouze jeho překlady. Ty byly sepsány zvláštní formou sanskrtu a jazyka páli. *„Opravdu jisté je zde pouze jedno jediné faktum, a tím je vláda krále Ašóky (274–236 př. n. l.), pod jehož patronátem se buddhismus přeměnil z malé sekty asketů v celoindické náboženství.“* (Conze, 1997, s. 17)

Ašóka byl vnukem Čandragupty (321–297 př. n. l.), zakladatele říše z dynastie Maurjů, kteří se přikláněli k neortodoxním hnutím. O Čandraguptovi je známo, že se přikláněl k džinismu, zatímco Ašóka sympatizoval spíše s buddhismem. Právě z dob jeho vlády se dochovaly písemné záznamy, vytesané do skal a sloupů. (Knotková–Čapková, 2004, s. 189)

Byl také prvním známým vládcem, kterému se podařilo dobýt a podmanit si většinu subkontinentu, čímž rozšířil maurjovské impérium o střední Indii a země ležící na hranici dnešní severní Indie. *„Nejlítější útok vedl proti Kalingům, kteří žili na území dnešní Urísy na východním pobřeží Indie. Boje byly tak krvavé, že bylo pobito přes sto tisíc Kalingů.“* (Wanguová, 1996, s. 31) Právě díky této krvavé bitvě došlo u Ašóky k duchovní přeměně a později svou lítost za pobití Kalingů projevil vytesáním nápisu lítosti do kamenného sloupu, jež nechal vztyčit. Jeho příklon k buddhismu se projevoval jak v jeho politice, tak i osobním životě. (Wanguová, 1996, s. 31)

Veškeré poznatky o Indii a buddhistickém učení doplnily informace dochované na území Thajska, Barmy, Šrí Lanky, Nepálu, Kambodži, Číny, Japonska či Tibetu, kam se buddhismus z Indie rozšířil. (Miltner, 2001, s. 9) Jediné kánony, které byly dochované, pocházely právě z oblastí mimo Indii, kam se dostaly v roce 1200 n. l., po pádu buddhismu, nebo byly přeloženy do tibetštiny či čínštiny ještě dříve. (Conze, 1997, s. 17–18)

1.2 Společnost v období Buddhova života

Na fungování tehdejší společnosti měl vliv zejména příchod Árijů v 15. století př. n. l., kteří se v Indii trvale usadili a začali postupně zakládat ucelenější společnost. V 6. století př. n. l. byla indická společnost rozdělena do čtyř společenských vrstev dle barvy pleti. Ty se nazývaly kasty a jejich hierarchie byla striktně daná. Do jaké kasty se člověk narodil, do té již patřil celý život, jelikož přesuny mezi kastami nebyly možné. Uspořádání společnosti dle jednotlivých kast říkáme kastovní systém. (Howleyová, 2001, s. 14)

1.2.1 Kastovní systém

První, horní vrstvu tvořili **bráhmáni**. Tuto vrstvu tvořili kněží, kteří se považovali za spojence mezi bohy a lidmi. Pouze oni vykonávali nejrůznější obřady a rituály, za něž jim lidé platili, čímž se také stali nejbohatší vrstvou obyvatel. Jejich název je odvozen od Bráhmny – božstva, které vyznávali a které stvořilo svět i vesmír. (Howleyová, 2001, s. 14)

Kromě kněží do této vrstvy patřili také intelektuálové. Přestože byli bráhmáni, co se postavení týče, nejvyšší společenskou vrstvou, v oblasti vládnutí nedisponovali mocí. Moc vládnout totiž náležela kastě o stupeň nižší, která měla za úkol vládnout a bojovat. (Carrithers, 1994, s. 23)

Touto druhou kastou byli **kšatrijové**, což byla třída válečníků a aristokratů, starající se o ochranu obyvatel a jejich území. Mezi lidmi byla tato kasta mnohdy více ceněná než kasta bráhmanů, jelikož do ní náleželi vládci, náčelníci a další vysoce postavené politické osobnosti. Povinností kšatrijů nebylo pouze bojovat, ale také následně za své oběti platit. (Carrithers, 1994, s. 23)

Třetí kastu tvořili **vaišjové**, tedy řemeslníci, obchodníci, zemědělci, umělci, podnikatelé a kočovní lidé, šířící zprávy po celé zemi.

Poslední čtvrtou vrstvu tvořili **šúdrové**, mezi něž se řadili služebníci, dělníci a nekvalifikovaní pracovníci. (Howleyová, 2001, s. 14–15)

Na samém okraji společnosti se nacházela ještě skupina otroků a válečných zajatců, kteří nebyli nijak chráněni zákonem, a za smysl jejich života byla považována práce pro své pány, již nad nimi měli absolutní moc. Prakticky nebyli považováni ani za lidské bytosti, a proto nespadali pod kastovní rozdělení společnosti. Právně neměli žádnou hodnotu, tudíž jakékoliv jejich smlouvy či závazky nebyly legálně platné. Živeni byli pouze ze zbytků svých pánů, neměli žádné osobní vlastnictví a žili separovaně od ostatního obyvatelstva. (Bondy, 1995, s. 26)

Společnost ve městech tvořily různorodé skupiny lidí, disponující rozdílnými schopnostmi. Své místo v městské společnosti našli především řemeslníci a obchodníci, ale také vojáci, cizinci, nádeníci nebo bezdomovci. Obyvatelé jednotlivých států se často stěhovali a ke společenskému životu ve městech se začali připojovat také lidé z okolních vesnic. Venkov se tedy postupně začal pevněji připoutávat k městům, převážně díky úředníkům, obchodníkům, vojákům a samotným obyvatelům, kteří za prací mnohdy přicházeli do měst, nebo naopak z měst na venkov. (Carrithers, 1994, s. 22)

1.3 Rozvoj v oblasti filozofické a náboženské

Velký rozvoj nastal ve sféře poznání, jak náboženského, tak i filozofického a vědeckého. Lidé toužili po bádání, objevování pravdy a zálibu našli také ve vzájemných dialozích. Objevovaly se zde spekulace a úvahy o podstatě světa a jeho konečnosti, vzniku vesmíru, hmoty a života. Odpovědi se lidé snažili najít také na otázky týkající se lidského bytí a myšlení. Na tato témata vedli myslitelé hojné debaty a díky dobrým i logickým argumentům některých jedinců začaly vznikat první hypotézy o posmrtném životě a možnostech reinkarnace neboli převtělování. Mnoho myslitelů trápila otázka, zda existuje lidské bytí před smrtí či po ní, a dobrat se snažili i k odpovědi na otázku, jaký význam má vůbec člověk jakožto lidská bytost ve světě (případně v celém vesmíru). Myšlenka znovuzrokování byla všeobecně přijata pozitivně a lidé začali věřit představě, že po dobře prožitém, počestném a mravném životě se opět narodí, buďto jako člověk, nebo jako živočich, bůh či démon. (Miltner, 2001, s. 25–30)

O tato témata se zajímaly především dvě skupiny lidí – bráhmani a šramani. **Bráhmani** tvořící dle kastovního systému nejvyšší společenskou vrstvu, byli považováni za oficiální a vzdělanou elitu duchovního života. Byli také jedinými mistry obětních obřadů, kteří mohli konat veškeré védské obřady a rituály, na jejichž přesnosti závisel proces

reinkarnace. Díky tomu byli právě bráhmani nepostradatelnou součástí nejen tehdejší společnosti, ale také chodu celého světa. (Levensonová, 2009, s. 26)

Šramanové byli označováni za nezávislé, jelikož se jednalo o potulné kazatele, tuláky a poutníky. Většina z nich sice také původně patřila k vyšším vrstvám tehdejší společnosti (konkrétně mezi bráhmany a kšatrije), nicméně svého postavení se vzdali a utvořili novou společenskou vrstvu, vyčleňující se z kastovního systému. Jejich životní filozofie stála na nezávislém duchu projevujícím se i ve způsobu jejich života, který strávili jako tuláci žijící z almužen, jež dostávali např. za šíření své nauky mezi lidmi. Hlavním cílem bylo stále usilování o vnitřní klid a blaho. Lidé věřili, že právě díky jejich vyčlenění ze společnosti a kajícímu životnímu stylu, mají šramanové nadpřirozené schopnosti, a proto byli v očích běžného lidu oblíbenější než ortodoxní brahmáni. *„Mnozí z nich zcela samozřejmě a bezostyšně praktikovali věci nevidané, neslýchané, někdy jen podivné, jindy i odporné a nemravné, chodili úplně naki potření popelem sebraným na místě, kde se spalují mrtvoly, zdržovali se rádi na pohřebištích a žárovištích, napodobovali různá zvířata a chovali se jako ona, strašlivě se zmrzačovali a vystavovali se na odiv.“* (Miltner, 2001, s. 30) Přestože šramanové nesouhlasili s bráhmany, byla pro ně všeobecná víra v reinkarnaci sužující záležitostí. Pokud by totiž posmrtný život opravdu stál na pilířích počestného života, náboženských obřadů a rituálů, šramanů by se kvůli jejich životu, nezapadajícímu do tohoto uznávaného systému indické společnosti, reinkarnace nemohla týkat. Proto se během svého života snažili najít alternativy k přerušení řetězce znovuzrozdání. Přestože je tato skutečnost děsila, rozšířila se víra v reinkarnaci hojně i mezi šramany, kteří věřili, že si skrze různé události vzpomínají na své minulé životy. Ti, již odmítali žít vyčlenění ze společnosti, se stali kazateli a učiteli, snažící se napravit lidstvo a oprostit se od materiálního bohatství. Mistři hledali své nástupce v řadách učedníků a začaly se utvářet stabilní komunity. Z komunit se po čase staly osady, a ty se dále rozrůstaly natolik, že se z nich vytvořily samostatné společnosti, které byly mnohdy v rozporu s vládou, snažící se o centralizaci a řízení celé společnosti. Své myšlenky šramanové šířili mezi běžnými lidmi i u královských dvorů a snažili se poukazovat na nesmyslnost jak bráhmanského učení, tak i védských sbírek, které byly považovány za věčnou pravdu. Dle šramanů se však k pravdě a odhalení přírodních zákonitostí dalo dobrat

hlavně vlastním úsilím a ve své nauce využívali zvláště matematiku, lékařství a astronomii. (Miltner, 2001, s. 39)

Ke šramanům se asi v roce 600 př. n. l. připojily také některé skupiny jogínů, které byly dříve neorganizované a chtěly tímto připojením poukázat na svou ucelenější podobu. (Snelling, 2000, s. 11–12)

Díky takovým úvahám o podstatě lidského bytí, duši a posmrtné reinkarnaci došlo v indické společnosti ke vzniku mnoha nauk. Drobné odlišnosti v jednotlivých naukách a rozdílnosti v argumentech zapříčinily také vznik několika filozofických hnutí a škol. *„Jediné ze šramanských hnutí, které se výrazněji rozšířilo, v nových podobách později i na indické hranice, byl buddhismus.“* (Knotková–Čapková, 2004, s. 189)

Postupem času a díky neustálému vývoji náboženství se i mnoho potulných žebráků začalo usazovat v kláštrech, kde mohli nerušeně rozjímat o své existenci. (Conze, 1997, s. 21)

1.4 Vinaja – klášterní disciplína

Nejstarší dokumenty, o nichž lze téměř s jistotou říci, že jsou datovány před vládu Ašóky (tj. 274–236 př. n. l.) se zabývají tzv. vinajou neboli klášterní disciplínou, která spolu s dharmou tvoří základní pilíře, na nichž stojí buddhistické učení. Ve 4. století př. n. l. bylo sepsáno dílo seskupující všechny dosud nahromaděný materiál o klášterní disciplíně, tzv. **skandhaka**. *„Stanovuje pravidla pro základní ustanovení buddhistického klášterního života, přijetí do řádu, obřady vyznávání se z přestupků, odchod na odpočinek během období dešťů, a pojednává o oděvu, stravě, lécích pro nemocné a pravidlech, která je třeba dodržovat při trestání provinilců.“* (Conze, 1997, s. 20)

Dříve než skandhaka vznikla tzv. **prátimókša**, která je buddhisty vnímána jako trvalá autorita. Jedná se o soubor zhruba dvě stě padesáti pravidel, které klasifikovaly řádové přestupky, přičemž všechna pravidla byla každých čtrnáct dní recitována před shromážděním mnichů. Obsahem tohoto díla je klasifikace přestupků dle jejich závažnosti. Nejprve jsou uvedeny čtyři nezávažnější přestupky (konkrétně vražda, sex, krádež a nepravdivé tvrzení o vlastních nadpřirozených schopnostech), zasluhující vyloučení. Lehčí přestupky, týkající se sexuálních přestupků, stavění chatrčí či neshod v řádu vedou pouze k podmíněnému vyloučení a dohromady je jich zde uváděno třináct. Dále následují dva sexuální přestupky, trestané dle okolností, a poté následuje výčet třiceti přestoupení,

kteřá jsou trestána zákazem sdílení řádového oděvu. Dále prátimókša obsahuje souhrn devadesáti přestupků trestaných nepříznivým zrozením, a to v případě, kdy nebylo učiněno pokání a odčinění. Mniši měli také zakázáno lhát a pomlouvat, mít u sebe zlato či stříbro, obchodovat nebo přivlastňovat si věci patřící komunitě. Zbylá pravidla např. zakazují doslovné přednášení písma laikům a šíření informací o přestupcích ostatních mnichů, ničení rostlinstva či pití alkoholických nápojů. Je zde však možné nalézt také poněkud zvláštní přestupky, týkající se např. výšky postele a židlí, která by neměla přesáhnout patnáct centimetrů. Na konci dokumentu je uvedeno ještě dalších 24 pravidel. Nejprve jsou to čtyři přestupky vyžadující vyznání, poté třináct pravidel slušnosti a nakonec sedm pravidel vhodných k urovnání sporů. Cílem tohoto dokumentu je v první řadě zajištění co nejlepších podmínek pro meditace a odříkání, přerušování vztahů a odtržení od běžného společenského života. (Conze, 1997, s. 20–21)

1.5 Filozofické školy

Rozvoj filozofického myšlení přinesl několik nových myšlenkových směrů, jež hrály důležitou roli v oblasti filozofie dalších dva tisíce let. Tyto směry se vyvinuly z nebráhmanských filozofických škol, které vznikaly v 6. století př. n. l. a v průběhu let v nich došlo k mnoha změnám.

Buddhisté

Po několika letech (není přesně známo, o jaký časový úsek se jednalo, pravděpodobně však šlo o přelom 6. a 5. století př. n. l.) byla na území Vrdždži založena škola, která sklídila největší úspěch. Jejím zakladatelem byl Buddha, který zde následně šířil své učení mezi příznivci. Vzdělávání na této škole probíhalo formou vlastních zkušeností, jelikož Buddha nesouhlasil s klasickým stylem učení, při němž se učenici jen slepě a bezmyšlenkovitě učí to, co jim Mistr říká. Naopak se snažil o to, aby žáci sami zjistili, co je pravdou. Vzdělávání se týkalo zvláště otázek lidského bytí, jeho smyslu, následného převtělování a dospění ke klidu. *„Nejdůležitějšími zákony jsou zákony příčinnosti, a to jak mravní, tak i fyzické. Převtělování je umožněno a zajištěno tak, že vědomí putuje ze života do života podle zákonů mravní příčinnosti.“* (Miltner, 2001, s. 36) Aby byl člověk schopen dobrat se úspěšně k tomuto cíli, musel dodržovat přesné postupy cvičení, jež byly taktéž součástí Buddhova učení a pro něž Buddha vypracoval jasnou

osnovu zahrnující meditace, chování a ukáznění. Dobrání se ke klidu, blahu a štěstí, bylo smyslem lidské existence nejen podle Buddhova učení, ale také podle ostatních filozofů tehdejší doby. (Miltner, 2001, s. 36)

Ádživikové

Kromě buddhistů vznikaly i jiné nebráhmanské filozofické školy. Jednou z nich byli tzv. ádživikové, kteří vznikli v 5. století př. n. l. a působili v oblasti Kóšalska. Jejich vůdce, Góšala Maskaríputra, ve svém učení poukazoval především na nezvratnost osudu a odmítal mravní příčinnost. Roztřídil také všechna bytí, bytosti a bytnosti do určitých kategorií, zahrnující tzv. „naddruhy“, pod něž spadají všechny bytosti. Ty jsou rozděleny do skupin od nejhorších po nejlepší dle nejrůznějších kritérií týkajících se převtělování. Kromě převtělování svůj zájem soustředili také na vesmír skládající se ze sedmi prvků (voda, vzduch, oheň, země, strast, blaho a duše), na věštění, výklady snů, prorokování a osudová znamení, díky čemuž byli považováni za jasnovidce a o jejich přítomnost byl zájem hlavně u královských dvorů. (Miltner, 2001, s. 39–40)

Lókájatikové

Tuto skupinu údajně založil učitel bohů, Brhaspati, nicméně nejvýznamnější osobností byl Adžita Kéšakambala. Lókájatikové se zabývali hlavně přírodou a životem, který by měl být v souladu s ní. Významným prvkem zde byla svoboda a lidská přirozenost. Stejně jako ostatní školy považují za vrchol života dospění k blaženému stavu, jehož lze dosáhnout potěšením v oblasti lidských vztahů. Také odmítali mravní příčinnost a od ostatních škol se odlišovali hlavně tím, že život vnímali spíše kladně, plný blažeností. Vesmír i lidské bytosti jsou dle jejich učení složeny pouze ze čtyř prvků (respektive praprvků) – ohně, země, vody a vzduchu. Zastávali také názor, že lidské vědomí bez těla nemůže existovat, tudíž popírali existenci duše a nevěřili v posmrtný život ani převtělování. (Miltner, 2001, s. 41–42)

Džinisté

Vůdci osobností této filozofické školy byl Mistr Mahávíra neboli Džina. Vrcholným smyslem bylo stejně jako u ostatních dosažení blaha. Džinisté se však striktně vyhrazovali proti užití jakéhokoliv násilí a v průběhu své existence se rozdělili se na dvě skupiny, mírnějších a přísnějších, přičemž však jejich zásady byly téměř totožné. Stejně jako

lókájatíkové prosazovali svobodnou vůli, kterou měl ale každý využít k dosažení onoho konečného blaha. S ádžíviky se naopak shodli v otázce věčné duše a existuje i domněnka, že se džinisté zrodili odtržením od ádžíviků. (Miltner, 2001, s. 42) Právě džinisté jsou totiž jedinou původní šramanskou skupinou, přetrvávající dodnes a známí jsou také pod názvem nigrantové. (Snelling, 2000, s. 12)

Agnostikové

Hlavním rysem této skupiny byl v podstatě život v tichosti, neboť odmítali totiž diskuze a preferovali spíše tiché přátelství. Dle agnostiků také není možné dobrat se k nezvratnému poznání. Vůdčí osobností agnostiků byl skeptik Saňdžajin, známý svým odmítáním odpovědí na otázky. Občas se nicméně stalo, že na nějakou otázku odpověděl, ovšem v podstatě nic neříkající odpovědí, jako např.: *„Kdybych se domníval, že ano nebo ne, anebo obojí zároveň, řekl bych ti to. Avšak nedomnívám se, že je tomu tak nebo onak, ani obojak. Ani nemyslím, že je tomu jinak.“* (Miltner, 2001, s. 43)

1.6 Rozvoj hospodářství

V období Buddhova života se společnost rozvíjela i v mnoha jiných směrech. Velká změna nastala především v oblasti ekonomie, kde se do popředí dostal význam peněz. Zatímco dříve se hodnota jednotlivých věcí či zvířat určovala množstvím majetku (především zvířat), nyní se hodnota začala určovat penězi. Rozvoj nastal také v oblasti řemesla, politiky, obchodu a těžby přírodních zdrojů, díky čemuž se začala prohlubovat nerovnost mezi jednotlivými vrstvami obyvatel. Situace byla paradoxně poměrně nepříjemná i pro krále, jehož bohatství bylo rázem stejné jako bohatství prosperujících obchodníků. Začal tedy vydávat mnoho vyhlášek a předpisů, kterými se snažil snížit bohatství obchodníků prostřednictvím odvodu daní a nejrůznějších poplatků. Tímto přeorganizováváním společnosti tak docházelo i k rozvoji politické moci. (Miltner, 2001, s. 24)

Díky ekonomické revoluci se postupně začala budovat větší obchodní centra, kde se usadila především bohatší společenská vrstva zabývající se především otázkami z oblasti náboženství a filosofie. Právě mezi touto společenskou vrstvou získal později Buddha mnohé své žáky, zvláště mladé muže pocházející ze zámožných rodin. (Snelling, 2000, s. 12)

1.7 Rozdělení severní Indie

Podle buddhistických pramenů došlo v období Buddhova života k rozdělení severní Indie do šestnácti států, kterým se říkalo „džanapada“. Konkrétně se jednalo o státy: Káší, Kóšalsko, Magadhsko, Anga, Vrdždži, Malla, Páňčála, Avantí, Šuraséna, Vatsa, Čédi, Kuru, Matsja, Gándhára, Ašmaka a Kambódža. V průběhu staletí docházelo mezi nimi k častým střetům, avšak nikterak významným. *„Opravdová válka, která za to stála, vypukla jen mezi Magadhským královstvím a republikánskou konfederací Vrdždži, ale i ta se vlastně táhla doztracena.“* (Miltner, 2001, s. 23)

Tyto státy se od sebe lišily nejen velikostí, ale také rozdílnými státními formami. Byly zde oligarchie, konfederace, království i kmenové republiky, přičemž téměř všechny státy (a sídla jejich hlavních měst) se většinou shlukovaly v blízkosti řek Ganga a Jamuna. (Miltner, 2001, s. 19)

Uvnitř států se budovala střediska měst a královské dvory, postupně tvořící ucelené společnosti. Městské společnosti jednotlivých států byly různorodé a obyvatelstvo se lišilo nejen svými schopnostmi, ale také odlišnými jazyky a kulturou. Přestože zde bylo jisté uspořádání, obzvláště v oblastech státních zřízení, obecně byly tyto společnosti spíše chaotické a složité. (Carrithers, 1994, s. 22)

1.7.1 Jednotlivé státy severní Indie

Dochovaných pramenů, pojednávajících o jednotlivých státech v tehdejší době, je velmi málo. O některých územích nejsou dochovány téměř žádné informace a ty, které jsou k dispozici, jsou nepřesné či sporné. Z těchto pramenů však můžeme vyčíst alespoň základní informace o jednotlivých státech.

Káší a Kóšalsko

Z počátku byl severoindický stát Káší, v čele s králem Brahmadattou a hlavním městem Váránasí, státem disponujícím největší mocí a vlivem. Poté, co Brahmadatta a jeho armáda ovládli Kóšalsko, jehož hlavním městem bylo Šrávastí, však nastal zvrat, během kterého kóšalský král Prasénadžit porazil Brahmadattu i s jeho vojskem. Díky tomu došlo ke sjednocení (Káší se stalo součástí Kóšalska), které je datováno přibližně do poloviny 6. století. Jelikož by král nemohl spravovat rozsáhlé území Kóšalska sám, začal zde pomalu vznikat feudální systém. Veškerá léna, části území zvaná rádžabhóga, patřila králi, který je

vždy propůjčil rodovým náčelníkům, ze kterých tak učinil pány daného léna. Jejich povinností bylo starat se o toto území a co nejlépe jej spravovat. Další důležitou povinností bylo odvádět daň z léna králi. V případě úmrtí lenního pána se léno dostalo zpět ke králi, který určil nového lenního pána. Léno tedy v této době nebylo možné dědit. Kromě Káší patřilo ke Kóšalsku také území kmene Šákjů z Kapilavastu, jež bylo sídlem prince Siddhárthy, později známého jako Buddha. V době Buddhova života byl u moci král Prasénadžit, jenž choval k buddhismu pozitivní vztah. O trůn ho však připravil jeho vlastní syn Virúdhaka, který shovívavost vůči buddhismu nesdílel. Virúdhaka vyhnal svého otce do Magadhsku, ujal se vlády nad Kóšálskem a začal útočit na Šákje, díky čemuž se k němu buddhistická komunita staví negativně. (Miltner, 2001, s. 19)

Magadhsko

Virúdhakův otec Prasénadžit našel v Magadhsku útočiště u krále Adžátašatrua, se kterým ho pojil příbuzenský vztah (Adžátašatru byl pravděpodobně jeho synovcem), nicméně chvíli po svém příjezdu zde Prasénadžit zemřel. Hlavní město Magadhsku neboli Magadhy, prošlo v průběhu let hned dvěma změnami. Nejprve neslo centrum celé oblasti název Girivradža, který byl pak pozměněn na Rádžagrhu. Později se hlavním střediskem stalo zcela jiné město na tomto území, konkrétně Pátaliputra. (Miltner, 2001, s. 19) *„Zdá se, že Magadhsko bylo ze všech tehdejších států nejméně ortodoxní. Rozkládalo se na samém kraji bráhmanského vlivu a jeho vladaři rozvinuli vysoce autokratický a centralizovaný vládní systém, jenž bráhmanismus vůbec nepotřeboval a ani s ním nijak nepočítal. Bráhmanismus totiž ani tolik nepodporuje panovnickou moc, jako spíš ukládá panovníkům a státu různé povinnosti a klade jim všelike překážky a omezení.“* (Miltner, 2001, s. 23) Mimo jiné se Magadha měla stát jádrem Maurjské říše a v pozdějších letech, po smrti Buddhy, údajně přemohla republikánskou konfederaci Vrdždži, která se po porážce stala součástí Magadhy. (Carrithers, 1994, s. 22)

Na území Magadhsku se pohyboval i samotný Siddhártha, který tudy putoval k řece Nairandžaně, u které posléze dosáhl osvícení a stal se Buddhou. (Lesný, 1996, s. 33)

Anga

Sousední stát Anga, jehož hlavním městem byla Čampa, byl později přičiněním krále Bimbisára připojen k Magadhsku. Tento magadhaský král dobyl Angu v průběhu své

vlády a následně ji připojil k území Magadhská. Manželka krále Bimbisára pocházela z kmene Ličchaviů, sídlících v sousedním státě Vrdždži, díky čemuž spolu obě území udržovala přátelské vztahy. (Miltner, 2001, s. 19)

Vrdždži

Vrdždži byla republikánská konfederace kmenových republik, skládající se z několika kmenů. Znaměřšími kmeny sídlícími ve Vrdždži byli Džnátrkové, Vrdždžiové, Vidéhové a Ličchaviové, zatímco mezi ty méně známé patřili např. Ugrové, Bhógové či Ikšvákuovci. Jedním z nejvýznamnějších kmenů tvořících konfederaci byli Džnátrkové, z nichž pochází Mahávíra Džina, zakladatel džinismu. Sídla kmenů byla v jednotlivých městech území Vrdždži a kmeny se často vzájemně mísily. Např. kmen Ličchaviů žil spolu s kmenem Vrdždžiů v hlavním městě celé konfederace, Vaišálí. Kmen Vidéhů zase sídlil ve městě Mithila a již zmínění Džnátrkové v Kundapuře. (Miltner, 2001, s. 20) Po Buddhově smrti celou tuto konfederaci pohltilo území Magadhská. (Carrithers, 1994, s. 22)

Malla a Páňčála

Stát Malla, známý také pod názvem Mallaka, byl tvořen podobně jako Vrdždži z více kmenů. Jelikož území bylo rozděleno na severní a jižní část, nacházela se zde dvě hlavní města, Kušingara a Pápa. Totožné rozdělení státu na dvě části, severní a jižní, bylo možné vidět i na území Páňčála s hlavními městy Ahičchatra a Kámpilja. (Miltner, 2001, s. 20)

Avantí

Z hlediska moci bylo kromě Káší (a následně Kóšalska) velmi významným územím severní Indie království Avantí. Toto království spravoval král Pradjóta, známý i pod jmény Pradjóta Divous či Čandap-padždžóta, který později k území Avantí připojil stát Vatsa. Centrem bylo město Udždžajiní, které je v historických zdrojích popisováno jako město přepychu. Byl zde také stanoven nultý poledník, díky čemuž je tato oblast často spojována i s astronomií. (Miltner, 2001, s. 22)

Šuraséna

V příbuzenském vztahu s avantíjským rodem byl pravděpodobně král Subáhu, jenž vládl na území Šuraséna, jehož hlavní město se jmenovalo Mathura. Subáha byl totiž přezdíván jako Avantíputra, což lze přeložit jako „syn Avantí“. (Miltner, 2001, s. 22)

Vatsa

Vatsa neboli Vatsja byla nejprve samostatným územím, jehož hlavním městem bylo Kaušámbí. Tomuto státu vládl král Udajana, který se dostal do boje s Pradjótou vládnoucím v království Avantí. Ten nad Udajanou zvítězil a Vatsu následně připojil ke své mocnosti. (Miltner, 2001, s. 21)

Čédi, Matsja, Kuru, Gándhára a Ašmaka

O těchto pěti územích není z tehdejší doby téměř nic známo. S jistotou se dochovaly pouze informace týkající se jejich polohy a hlavních měst těchto oblastí. V Čédi bylo centrem Šuktimatí, ve státě Matsja město Virátanagara a v Kuru, známém také pod názvem Puru, byla hlavním střediskem Indraprastha. Města Takšašila a Purupašura byla centry Gándhárý a ve státě Ašmaka, nebo též Ašvaka, pak funkce hlavního města plnila Pratišthána. (Miltner, 2001, s. 22)

Kambódža

Posledním z šestnácti severoindických států byla Kambodža. „*Kambódža nebo Kambudža, stát spojovaný se severozápadem Velké Indie, nebyla dosud uspokojivě identifikována. Není však vyloučeno, že obyvatelé tohoto státu kolonizovali jihovýchodní Asii a že název dnešní Kambodži má svůj původ právě zde.*“ (Miltner, 2001, s. 23)

2 Buddha jako duchovní osobnost

„Dokonce i data Buddhova života jsou předmětem dohadů. Indická tradice často poukazuje na to, že zemřel sto let před Ašókou, ovšem moderní vědci se vesměs shodují na letech mezi 563 a 483 př. n. l.“ (Conze, 1997, s. 17)

2.1 Označení „Buddha“

Na začátek je potřeba zmínit, že přízvisko „Buddha“, což znamená „probuzený“, nebylo prvotním Buddhovým jménem, jelikož jej získal až poté, co dosáhl svým přísným asketizmem stavu probuzení. Mimo jiné se slovo buddha následně (po Buddhově smrti) začalo užívat obecně pro všechny, kteří dosáhli tzv. dokonalého poznání. Samotný Buddha měl však stejně jako ostatní lidé nejprve své civilní (vlastní) jméno, které získal při narození. Nejčastěji je uváděno, že Buddhovi náleželo jméno Siddhártha, ale také je možné, že jej ze symbolického důvodu získal až v pozdějších letech. V překladu totiž Siddhártha znamená „ten, jenž dosáhl svého cíle“. K Buddhově osobnosti se často přiřazuje také jméno Gautama (Gótama), v překladu „potomek Gotamův“, v některých jiných textech je však znám také např. jako Šákjasinha či Šákjamuni, což lze přeložit jako „poustevník“ a „lev z rodu Šákjů“ či „mudrc Šákjů“. (Bondy, 1995, s. 47)

2.2 Buddhův původ

O přesném roce Buddhova, respektive Siddhárthova narození, existuje dodnes mnoho dohadů, jejichž pravdivost nemůže být s jistotou potvrzena. Jedná se však zhruba o období kolem roku 560 př. n. l. *„Buddha se narodil v kmeni Šákjů, pravděpodobně v jejich hlavním městě Kapillavathu, nyníšším městě Lumbiní v nepálské nížině Terai.“ (Carrithers, 1994, s. 20)*

Město Kapilavasta (Kapillavathu) bylo středisko teritoria, kterému nejspíše vládl Buddhův otec Šuddhódana, označován často jako tzv. radža neboli král, díky čemuž se o Buddhově dětství často píše jako o dětství „prince Siddhárthy“. Jeho královský původ však nelze definitivně potvrdit, jelikož jeho otec byl pravděpodobně spíše kmenovým náčelníkem než opravdovým králem. Teritorium, kterému Šuddhódana vládl, totiž bylo relativně nezávislé díky sporům sousedních opravdových království, Kósaly a Magadhy. Území, na kterém národ Šákjů pobýval, bylo v době Buddhova narození kmenovou

republikou. Pro národ Šákjů byl tedy jejich vůdce či vládce (kterým byl Buddhův otec) považován za krále. (Bondy, 1995, s. 49)

O Siddhárthově matce, královně Máji, mnoho informací není, jelikož pravděpodobně zemřela brzy poté, co se Siddhártha narodil. Podle ústní tradice zemřela přesně sedm dní po Buddhově narození a o jeho výchovu se následně starala její sestra Mahápradžápatí. Legenda kolující po dlouhá staletí formou ústní tradice, vypráví příběh o Siddhárthově početí a narození. Královně se údajně před narozením Siddhárthy zdál sen, v němž se setkala se slonem s šesti kly, který nesl lotosový květ. Poté, co se jí slon dotkl, královna Májá údajně otěhotněla. Následující den se o tomto snu zmínila svému muži, který svolal několik učených bráhmánů, aby sen vyložili. Dle jejich výkladu se měl královně narodit syn, kterého čeká velká budoucnost. *„Předpověděli, že z dítěte bude bud' světový velekrál nebo významný světec, žijící v odříkání.“* (Wanguová, 1996, s. 16) V předpovědi také zmínili chlapcovo jméno Siddhártha. Podle legendy se královna dotkla větve šálového stromu v zahradách Lumbiní, přičemž Buddha vyšel z jejího pravého boku a sám ušel sedm kroků ve všech čtyřech směrech světových stran. Poté v jeho stopách vyrostly lotosové květy a chlapec prohlásil: *„Již nikdy se nemusím znovuzrodit, neboť toto je mé poslední tělo. Nyní zničím a vytrhám kořeny strastí, jež jsou způsobeny narozením a smrtí.“* (Wanguová, 1996, s. 18)

2.3 Buddhovo mládí před procitnutím

Jelikož se národ Šákjů obecně považoval za národ šlechticů a bojovníků, Buddhova rodina figurovala a vystupovala jakožto „královská rodina“. Siddhártha tedy vyrůstal u dvora, obklopen vyšší společností, a okolím byl přijímán jako urozený a vznešený princ. (Carrithers, 1994, s. 21)

„Od sedmi let věku byl princ Siddhártha vzděláván ve čtyřiašedesáti vědách a uměních a vychováván jako mohovitý aristokrat.“ (Miltner, 2001, s. 48) Díky svému postavení disponoval Siddhártha patřičnou sebedůvěrou a vzděláním, převážně v oblasti státovědy i válečného umění. O jeho výuku se staral bráhmanský kněz, který jej učil nejen bojovat, ale i vládnout. Svým otcem byl vychováván jako kralevic se vším všudy. Veškeré jeho tužby mu byly plněny a otec mu dopřával mnoho radovánek a přepychu, ve snaze předejít věštbě a vychovat ze Siddhárthy svého následníka, jenž by po jeho smrti usedl na trůn. (Wanguová, 1996, s. 18–19)

Když byl však o něco starší, často se uchyloval k dlouhým meditacím a ve světské zábavě mnoho zalíbení nenacházel. Otec tedy zahrnoval Siddhárthu stále větším bohatstvím a daroval mu tři krásné paláce a čtyři zahrady. Obklopoval ho i nadále vrstevníky z řad chlapců i děvčat a snažil se v synovi vzbudit zalíbení v pohodlném životě plném bohatství. (Miltner, 2001, s. 50)

Obklopen vším přepychem neznal Siddhártha strasti nuzných občanů a nevěděl, jaká chudoba panuje za zdmi královského dvora. Při svých občasných vycházkách do ulic mezi ostatní občany býval prý vždy ve společnosti strážců, kteří předem odstraňovali z ulic vše, co by poukazovalo na chudobu a co by prince Siddhárthu mohlo jakkoliv znepokojit. (Wanguová, 1996, s. 18)

Během života se Siddhártha nejspíše třikrát oženil. K prvnímu sňatku došlo brzy po jeho šestnáctých narozeninách, kdy si vzal první ženu, o níž se ví pouze to, že se jmenovala Gópa. Ve dvaceti letech se Siddhártha oženil podruhé, tentokrát se ženou jménem Jaśódhara pocházející stejně jako on z vyšší společenské vrstvy, která mu po roce porodila syna Ráhulu (lze obrazně přeložit jako „pouto“ či „zábrana“, nicméně doslovně jméno znamená „uchvácený Ráhuem“). Ze třetího sňatku není známo ani jméno manželky a dosti možná se sňatek nikdy neuskutečnil. (Miltner, 2001, s. 48–49)

2.4 Cesta k procitnutí

Zásadní zlom v Siddhárthově životě nastal o devět let později, tedy v jeho dvaceti devíti letech. Tehdy se totiž rozhodl vyjet na obvyklou projížďku do ulic města, ovšem bez vědomí královského otce. Poté, co tajně opustil brány v doprovodu (pravděpodobně) svého vozataje Čhanny, šokovala Siddhárthu chudoba, o jejíž existenci neměl tušení. Podle tradice se jednalo o tzv. čtvero setkání, které změnilo jeho život. Nejprve spatřil smrtelně nemocného starce, obklopeného oplakávající rodinou. Díky tomuto výjevu dospěl k zjištění, že bolest, utrpení, nemoc a smrt jsou nevyhnutelnou součástí života každého člověka. Po návratu do paláce pochopil, že již není možné mít ze života radost, je-li zde všudypřítomná strast, provázející člověka od narození až do smrti. Poslední zbytky potěšení ze světské zábavy byly definitivně pryč a Siddhártha začal propadat pocitům sklíčenosti a bezmoci, což jej následně dovedlo k setkání se svatým mužem, který byl asketa. Toto setkání je označováno jako čtvrté setkání. Muž Siddhárthovi vyprávěl o meditaci, díky níž si člověk může uvědomit nejen pomíjivost všech věcí a materiálních hodnot, ale dokáže se

také od všeho oprostit, tedy překonat strast. Siddhárthu tyto události natolik zasáhly, že se rozhodl opustit dosavadní život. Vzdal se přepychu, opustil svou manželku i syna a život v paláci vyměnil za bezdomovectví. (Knotková–Čapková, 2004, s. 191)

Po odchodu z domova žil Siddhártha jako poutník. Zajímal se o veškeré duchovní učení a praktiky svatých mužů, u kterých se snažil najít odpovědi na otázky o příčinách lidského strádání a jejich řešení, respektive způsobech, jak se se strádáním vyrovnat. Způsoby řešení mu byly předkládány v mnoha podobách, které si často vysloveně protiřečily. Zatímco někteří viděli vysvobození ze strastí v naplňování veškerých lidských tužeb, jiní naopak východisko nacházeli v odříkání si veškerého potěšení a praktik běžného života. Mezi další způsoby řadili svatí muži např. vlastní fyzické utrpení, stavy transu nebo jógu a meditace. (Howleyová, 2001, s. 17)

Duchovním hledáním strávil po odchodu z domova Siddhártha šest let svého života. Žádná odpověď na jeho otázky ho však dostatečně neuspokojila, a proto putoval stále dál. Během šesti let na cestách tak navštívil mnoho míst, zvláště pak v oblasti severovýchodní Indie. (Knotková–Čapková, 2004, s. 191–192)

Jistý čas strávil jako učedník ve městě Vaišáli nacházejícím se v konfederaci Vrdždži. Zde se jeho učení ujal mistr Álara Kálama, který Siddhárthu naučil dospět pomocí nejružnějších cvičení do tzv. „stavu nicoty“, který později Buddha označil za stav nejvyššího stupně vědomí. Po čase stráveném pod vedením mistra Álary však Siddhártha opět dospěl k názoru, že k procitnutí se tímto způsobem nedostane a pouze prodlužuje stav v rovině nicoty. (Snelling, 2000, s. 24)

Proto pokračoval ve svém putování do Rádžagrhy v Magadhě, kde se začal se učit techniky rozjímání a meditací pod vedením Rudraky Rámaputry neboli Udraky. Díky němu získal v této oblasti mnohé znalosti, nicméně k jeho spokojenosti to stále nestačilo. Z Udrakova učení tedy odešel za dalším hledáním pravdy a při odchodu se k němu připojilo i pět dalších učedníků, kteří k němu vzhlíželi. (Levensonová, 2009, s. 35–36)

Konkrétně se jednalo o následující učedníky: Ádžňáta Kaundinja, Bhadríka, Vášpa, Ašvadžit a Mahánáman. Tato tzv. „skupina šťastných“ neboli „skupina pěti“ byla tedy tvořena prvními Siddhárthovými učedníky, se kterými se následně přemístil k městu Gaja. (Miltner, 2001, s. 54)

Zde se rozhodl věnovat soustavné meditaci, ve snaze dosáhnout spásy. Podle tradice se mu zde také zjevila jeho matka, obávající se o jeho život, avšak Siddhártha ji uklidnil a vysvětlil jí smysl svého počínání. Poté začal držet půst, při němž každý den postupně snižoval příjem své potravy až do doby, kdy jeho jedinou stravou bylo jedno konopné zrnko denně. Pět učedníků se k němu přidalo také, ovšem po čase si Siddhártha uvědomil, že jediné, k čemu jeho askeze a meditace vedla, bylo oslabení těla. *„A právě tehdy Siddhártha poznal, že tato jeho vlastní zkušenost je nejpádňějším důkazem marnosti a nesmyslnosti sebetřýznění a askeze jako prostředku k dosažení spásy, a hned se rozhodl obnovit svou tělesnou sílu.“* (Miltner, 2001, s. 55)

Podle buddhistické tradice v tomto okamžiku přerušil meditaci a šel se vykoupat do řeky Nairāṇḍžany. Poté k němu přišla pastýřka Nandabála (známá také pod jmény Sudžáta, Nanda či Méka), která mu nabídla rýžový nákyp ve zlaté misce. Ten jí sloužil jako obětní dar bohu Adžapálovi, za nějž si přála dobrého syna i manžela. Jelikož byl Siddhártha první, koho potkala, podala mu misku s nákytem a Siddhártha dar ochotně přijal. Tím však v očích svých učedníků porušil askezi a jeho následovníci pak od něj odešli zklamáni v domněni, že Siddhártha již svou snahu vzdal. (Wanguová, 1996, s. 21)

2.5 Procitnutí

Siddhártha však svůj dlouhý boj vzdát nechtěl. Předešlé noci se mu totiž zdálo pět věšteg, podle kterých měl brzy dosáhnout procitnutí. Poté, co se nasytil, došel k fíkovníku (později známý jako „strom procitnutí“) vedle řeky Nairāṇḍžany, pod nímž se rozhodl usadit a dokončit svou meditaci. (Miltner, 2001, s. 56) Údajně se usadil do tzv. lotosové polohy, ruce držel v klíně a dlaně měl obráceny směrem vzhůru. V této pozici hodlal setrvat až do doby, kdy dojde k poznání nebo zemře. (Knotková–Čapková, 2004, s. 191–192)

Po celou dobu meditace se nacházel ve stavu přísné askeze, během které se snažil omezit veškeré své tělesné funkce. Pití i jídlo omezil na minimum a jeho tělesná stránka začala postupně chřadnout. Siddhártha se však pohroužil do stavu hluboké meditace za cílem setrvat tak až do doby, kdy dospěje k nějaké odpovědi. *„Buddhistická písma dokazují, že Mára, zlovolný bůh, který stále pokoušel lidi choutkami a chťicem, poznal, že Siddhártha už je blízek svému cíli. Vyslal tedy své tři syny a tři dcery, aby Siddhárthu pokoušeli. Mučili ho žízni, nesplněnými žádostivostmi a nespokojeností a lákali ho na všemožné rozkoše, jen aby ho vytrhli a rozptýlili.“* (Wanguová, 1996, s. 23)

Díky nedostatku jídla se u něj začaly objevovat halucinace, avšak i přes vyčerpání Siddhártha nechtěl proces přerušit. Byl si sám sebou natolik jistý, že odolal veškerému pokušení a po několika dnech, ve věku čtyřiceti let, dosáhl procitnutí. (Knotková–Čapková, 2004, s. 191–192) To se událo během úplňku roku 523 př. n. l. (je však možné, že již v roce 524 př. n. l.), v měsíci Dvou větví (jedná se o konec měsíce dubna). Během procitnutí prošel Siddhártha čtyřmi stupni meditace. Nejprve se zřekl všeho zlého, vzdal se chťičů světského života a vstoupil do stavu odloučení (vivéka). Jakmile byl schopen ovládat své myšlení, dosáhl stavu zklidnění neboli vnoru (vjupašama), když si připomněl a plně uvědomil strasti života a jeho koloběhu znovuzrozování. Poté, co se s tímto vědomím vyrovnal, dospěl do stavu potlačení (virága), při kterém dokázal potlačit své emoce a zklidnit nyní již ničím nerušenou mysl. Následoval stav zničení (prahána), jehož podstata spočívá ve vlastním sebeuvědomění a oprostění se od jakéhokoliv vztahu ke štěstí a neštěstí. Podařilo se mu tedy zaujmout neutrální postoj ke všem pocitům a náladám, které ho nyní již nezajímaly. (Miltner, 2001, s. 58) *„Dostavila se podivuhodná duševní rovnováha, že neměl ani pocitu bolesti, ani pocitu blaha, byl to dokonalý stav lhostejnosti.“* (Lesný, 1996, s. 35)

Rozpomněl si na své předešlé životy a jejich vzniky i zániky. Spolu se současným životem si uvědomoval také vzniky a zániky všeho tvorstva na zemi. Díky těmto zkušenostem a uvědomění následně poznal, že osud člověka je řízen všemi jednotlivými lidskými skutky a jejich schopnostmi, jak nakládat se svým tělem, myšlením a chováním. V okamžiku, kdy Siddhártha pochopil, že již dospěl ke svému cíli a osvobodil sám sebe, přijal také fakt, že je to jeho poslední život a znovu se již nenarodí. (Lesný, 1996, s. 36)

Po této zkušenosti zformuloval tzv. Čtyři vznešené (ušlechtilé) pravdy týkající se veškeré podstaty lidského utrpení. Tyto ve své podstatě velmi prosté Čtyři vznešené pravdy jsou pokládány za základní stavební kameny buddhismu. Konstatují, že utrpení existuje, má svůj vznik i zánik a existuje cesta, kterou lze dosáhnout zániku utrpení. V okamžiku, kdy si Siddhártha toto vše uvědomil, přestal být bódhisattó neboli „po osvětlení toužící“ a stal se Buddhou neboli Osvíceným. (Knotková–Čapková, 2004, s. 191–192)

2.6 Buddhův život po procitnutí

Jakmile Siddhártha dosáhl svého cíle a stal se Buddhou, seděl ještě po dobu sedmi dní na tomtéž místě a rozjímal o svém právě nabytém poznání. Rozhodl se, že si tuto

pravdu nenechá jen pro sebe, ale podělí se o ni se zbytkem světa. Současně si ale byl vědom faktu, že se lidé zabývají především svými osobními potřebami a problémy, kvůli čemuž jeho učení pravděpodobně odmítnou. I přesto však Buddha doufal, že nalezne alespoň pár lidí, kteří by byli ochotni naslouchat jeho učení a dospět pomocí něj k probuzení. (Snelling, 2000, s. 28)

Vydal se tedy do Benáresu, kde v oboře Isipataně spatřil oněch pět asketů (známých pod názvem „skupina pěti“), již dříve byli jeho učedníky, následovali ho při jeho putování do města Gaja a potom ho zavrhlí a opustili v domnění, že se vzdal askese a spolu s ní i svého bádání po nekonečné moudrosti a osvícení. Když viděli Buddhu přicházet, vyzařoval takovou moudrost a majestátnost, že jej přijali mezi sebe, odebrali mu jeho roucho a nabídli mu vodu na umytí nohou. Buddha jim naznačil, že již dospěl do stavu osvícení (procitnutí, probuzení), a chtěl se s nimi o své poznání podělit. Asketové jej však třikrát po sobě odmítli vyslechnout, jelikož ani jeden neuvěřil tomu, že by byl opravdu osvíceným a našel cestu z věčného koloběhu života a smrti. (Nyanasatta, 1992, s. 40)

Buddha jim tedy vyprávěl o výsledcích svého poznání a krok po kroku se snažil své učení interpretovat co nejpřesněji. Vyprávěl jim o své cestě k osvícení a o Čtyřech vznešených pravdách, které byly podstatou celého jeho poznání. Snažil se jim také vysvětlit, že k dosažení osvícení není třeba žádného sebetrýznění a odříkání, ale pouze nalezení střední cesty, již je tzv. osmidílná cesta, která je součástí čtvrté pravdy. Nyní mu již mnichové naslouchali více a po jeho výkladu se první z nich, Kaundinja, rozhodl vstoupit do jeho učení. K němu se následně přidali i ostatní mnichové a utvořili tak skupinu prvních členů buddhistické obce. (Lesný, 1996, s. 36–40)

Jako druhá událost, která rozšířila počet Buddhových učedníků, je uváděna zpráva o Jasově obrácení. Jasó žil životem plným radovánek a bohatství stejně jako dříve princ Siddhártha. Po jedné ze svých rušných nocí se však zadíval na spící dívky vedle něj, které již nebyly tak krásné jako večer. Uvědomil si jejich nedokonalosti a spolu s tím na něj dopadla i tíha nicotnosti jeho života. Vypravil se tedy do Isipatany a přidal se k Buddhovu učení. Stejně jako tenkrát Siddhártha i Jasó odchodem z domova příliš nepotěšil svého otce. Tento bohatý kupec se tak vydal za synem do Isipatany, avšak i jeho dokázal Buddha obrátit a následně jej přijal do svého učení. (Lesný, 1996, s. 40–41)

Po této události se k Buddhovu učení přidala také jeho matka a následně padesát čtyři jeho druhů. Buddha všechny své učedníky poslal hlásat toto učení dále a sám se vypravil do Uruvély, kde se setkal se třemi bratry žijícími asketickým životem, kteří jej pozvali k sobě a následně se přidali k jeho učení. Jeden z nich, jménem Uruvélakassapó byl však příliš hrdý na to, přijal novou nauku ihned, a zpočátku proto dlouho odolával, než se k Buddhovu učení přidal. Jeho odpor pouze dokazuje, že ne vždy bylo pro Buddhu snadné šířit svou nauku. Z Uruvély pak doputoval do Magadhsku, konkrétně to hlavního města Rádžagaha, kde o svém učení vyprávěl králi Bimbisárovi, který jemu i jeho následníkům daroval háj Véluvanam. V tomtéž městě se nacházel i asketa Saňdžajó se svými žáky. Dva z nich, Sáríputtó a Moggallánó, uzavřeli dohodu – kdo dříve dosáhne vysvobození z koloběhu života, sdělí toto poznání tomu druhému. Jednou Sáríputtó spatřil muže jménem Assadži, který chodil po městě a žebrol almužnu. Sáríputtó v muži viděl skrytou důstojnost a svatost, a proto se vydal za ním. Assadži mu poté pověděl o svém učiteli Buddhovi a vysvětlil mu podstatu jeho učení. Sáríputtó si Assadžiho vyslechl a pochopil, že vše na světě má svůj vznik i zánik. Spolu s Moggallánem se pak oba také přidali do řad Buddhových učedníků. (Lesný, 1996, s. 41–43)

Buddhovu učení naslouchali i jeho blízcí příbuzní, mezi kterými byl jak jeho otec Suddhódana, tak jeho vlastní syn Ráhula. Buddha i dále chodil po světě, setkal se s mnoha zajímavými lidmi a šířil svou nauku v různých zemích, převážně však poblíž řeky Gangy. Na cestách za hlásáním pravdy strávil po osvícení 40 let, přičemž poslední rok života se často uchýloval do Sávatthí. Zhruba tři měsíce před smrtí si byl Buddha již vědom, že své žáky brzy opustí. (Nyanasatta, 1992, s. 41) Proto na rozloučenou učinil poslední rozpravu ve Vésáli a následně se vydal s blízkým důvěrníkem Ánadou do Pávy, kde se ubytoval u svého laického žáka, zlatníka Čundy, který mu připravil pokrm. Přestože mnohé prameny uvádějí, že Buddha nejedl maso, jednalo se údajně o vepřové. Toto jídlo je také uváděno jako Buddhovo poslední pokrm, po němž onemocněl úplavicí. (Lesný, 1996, s. 56) „Mezi složkami této poslední potrawy bylo i něco, co je v páli nazýváno *“súkara-maddava“*, *“prasečí pochoutka“*, snad druh lanýžů, na kterých si divocí vepři rádi pochutnávají. Asi bylo mezi nimi i pár jedovatých, neboť Buddha zakázal Čundovi, aby toto jídlo nabídl mnichům, a nařídil, aby všechny zbytky vyhodil a spálil.“ (Nyanasatta, 1992, s. 41)

Po pozření tohoto jídla pravděpodobně pokračoval dále v cestě ke Kusináře, neboť je známo, že zemřel v Kusináře, nikoli v Pávě. Během posledních hodin života přišel za Buddhou poutník jménem Subhadda s otázkou, zda jsou všichni učitelé buddhistického myšlení osvícení, jak tvrdí. Na to Buddha následně odpověděl, že opravdoví světci, kteří dosáhli osvícení, jsou pouze ti, kdo dokázali najít osmidílnou cestu. V poslední hodině jeho života k Buddhovi údajně přistoupil mnich Upavána a začal ho ovívat. Buddha však Upavánu požádal, aby přestal a ustoupil stranou. Po tomto počínu se Ánada Buddha zeptal, proč nedovolil Upavánovi ovívat jej v jeho poslední hodině, načež Buddha odpověděl, že mnich zastiňoval nebeské bytosti, které se mu přišly naposled poklonit. Poté Ánadovi vysvětlil, že veškeré vnější uctívání nikdy nebude nejvyšší formou úcty, a následně pravil: *„Kdokoli, Ánado, ať je to mnich či mniška, laik či laická žena, dodržuje všechna velká i malá pravidla dobrého chování ve svém každodenním životě, chová se správně jako buddhista a žije ve shodě se zákonem a kázní Osvíceného, právě ten uctívá Mistra nejvyšší úctou. Proto by mělo být, Ánado, vaším rozhodnutím; Dodržujme všechna pravidla dobrého chování, chovejme se správně, žijme ve shodě s dhammou!“* (Nyanasatta, 1992, s. 42) Poslední větou, kterou Buddha pronesl, bylo údajně „Appamadéna sampádétha“, což v překladu znamená „Usilujte s bdělostí“. Potom znovu prostoupil všemi stupni koncentrace a zemřel, respektive vstoupil do stavu tzv. parinibbány neboli trvalého blaha, kterého mohou dosáhnout pouze osvícení. Tento stav je také posledním možným stavem, jelikož definitivně ukončuje proces znovuzrození. (Nyanasatta, 1992, s. 43)

Buddhovo tělo bylo po smrti spáleno a jeho kosti rozděleny na osm částí. Ty pak byly rozdány skupinám Buddhových příznivců, kteří nad ostatky navršily mohyly neboli stúpy. (Lesný, 1996, s. 58)

3 Pojetí člověka a etiky v Buddhismu

3.1 Buddhistická etika

Celá buddhistická nauka je spíše více filozofickým systémem než náboženstvím. Jedná se o životní postoj člověka ke světu, bytí, ostatním lidem a všemu živému. Soubor těchto hodnot utváří celek, který lze označit jako buddhistická etika, jež je podstatnou součástí celého učení. Tato etika souvisí nejen s životním postojem člověka a jeho pohledem na svět, ale především s chováním vůči sobě samému, ostatním lidem i přírodě. „*Je to čirá etika smýšlení; nezáleží na činu, k němuž se dospěje při její realizaci, nýbrž na duševním postoji, který je jejím základem a projevuje se v ní. Kdo považuje omylem provaz za hada a uhodí do něj, aby ho zabil, provinil se zabitím.*“ (Küng a Bechert, 1997, s. 33)

Buddhistická etika by měla být zakořeněna v každém člověku hlásícímu se k buddhismu a napomáhat mu při jeho cestě ke konečnému vyvanutí neboli nirváně. Veškeré činy, které člověk v průběhu života vykoná, by měly být ve všech směrech etické, tedy v souladu s morálkou daného člověka. Ta by současně měla samozřejmě odpovídat obecně uznávaným principům mravného chování podle buddhistického učení. Hlavní principy etiky jsou vyjmenovány a následně i vysvětleny v osmidílné stezce, která je součástí čtvrté vznešené pravdy. Prostřednictvím etického chování by člověk měl být schopen naučit se ovládat své smysly a současně by na něj toto chování mělo mít pozitivní účinky. Podstatné však je, aby dobré chování bylo automatickou a přirozenou součástí člověka. Pokud by totiž chování bylo záměrné a sloužilo pouze jako prostředek k dosažení určitého cíle, převažovalo by v něm sobectví a egoismus, a bylo by tudíž bezvýsledné. K ovládnutí smyslů je potřeba osvojit si správné duševní hodnoty, kterými jsou v buddhismu především dobrota, soucit, přátelskost a lhostejnost. Podle etického chování se také následně utváří karma, jež může být jak dobrá, tak i špatná. (Küng a Bechert, 1997, s. 33)

3.2 Karma a karmický zákon

Na rozdíl od dalších světových náboženství, v buddhismu není kladen důraz na víru v Boha, ale spíše na životní cestu každého individuálního jedince. Lidský osud v buddhistickém pojetí tedy nemůže ovlivnit nikdo jiný než sám člověk prostřednictvím svých činů a chování. Působení těchto skutků se v buddhismu označuje jako tzv. karma. Pod tímto pojmem se však neskrývají pouze lidské činy, ale také myšlenky a slova. Jelikož

jsou veškeré hlavní ideje buddhistického učení postaveny na víře v nekonečný koloběh znovuzrozdání a snaze o jeho ukončení, hraje otázka lidských činů velmi významnou roli. Způsob, jakým svůj život lidé prožijí, totiž později ovlivní, v jaké podobě se narodí v dalším životě. Celý tento proces znovuzrozdání je však současně řízen mnohem přísnějšími pravidly, které označujeme jako tzv. karmický zákon. Ani v buddhismu není výjimkou, že každý skutek má vždy nějaký následek, a karmický zákon označuje právě tento vzájemný vztah mezi příčinami a následky vykonaných skutků. Buddhistická nauka však tento vztah příčin a následků vnímá z mnohem širší perspektivy, než jak jej vnímají lidé nebuddhistického smýšlení. V běžném životě totiž očekáváme, že se následky za námi vykonané činy dostaví v průběhu našeho života, nebo po jeho skončení, avšak i tehdy nějakým způsobem ovlivní dění či osoby z našeho života. V buddhismu se ale následky přenášejí i do budoucích životů a zodpovědnost za své činy si tudíž neseme napříč všemi formami našich životů. Veškeré činy, jež tedy člověk v současnosti koná, nejsou tak náhodné, jak se zprvu zdají, jelikož jsou ovlivněny jejich předchozím konáním v minulých životech. Současně ale naše chování v přítomnosti ovlivňuje, s jakými tělesnými a duševními schopnostmi se v příštím životě narodíme, v jaké životní situaci se budeme nacházet a jaké okolnosti nás v průběhu následujících životů potkají. (Lester, 1997, s. 17–75)

Fungování světa lze z buddhistického hlediska přirovnat k energii, která se neustále vlní. V momentě, kdy je skutek vykonán a pomine, totiž zůstává jeho energie, která dále vysílá impuls k dalšímu skutku. *„Následek činu se může dostavit ještě za života, anebo až v životě příštím, anebo až v některém pozdějším životě.“* (Lesný, 1996, s. 101)

3.2.1 Záslužná a zhoubná karma

Neustálý koloběh života a smrti je tedy sice řízený karmickým zákonem, avšak jelikož se člověk na jeho chodu může podílet, může také svůj osud pozměnit k lepšímu či horšímu. Z toho vyplývá, že existují dva druhy karmy. Dobrá neboli záslužná karma (punja) a špatná neboli zhoubná karma (pápa), se projevují v závislosti na úmyslech našich činů. (Lester, 1997, s. 18) Obecně se za čin považuje nejen vykonání určitého skutku, ale i myšlení a řeč. *„Co člověk koná svým tělem, řečí a myšlením, to je jeho majetek, to vezme s sebou, až zemře, to ho provází jako stín nikdy neopouštějící.“* (Lesný, 1996, s. 99) Jestliže lidé během života konají dobré skutky, prostřednictvím záslužné karmy se jim dostává

štěstí v nejrůznějších podobách. Za dobré skutky jsou považovány převážně činy, které se projevují nesobeckostí, jako např. zdrženlivost v sexuálních aktivitách, nenásilné projevy a dobročinnost. Této záslužné karmě lze napomoci také prostřednictvím meditací, mravním způsobem života a udržováním si čisté mysli. V takovém případě se pak lidé mohou např. těšit dobrému zdraví, postavení ve společnosti, dlouhému životu nebo bohatství. Co se týče dalšího života, je možné, že se dočkají znovuzrození v božské podobě. Avšak v případě, že převažují spíše špatné činy projevující se sobeckostí, nenávistí, zaslepeností a neznalostí, mohou naopak očekávat neštěstí v podobě chudoby, nemocí, smrti či horšího společenského statusu. V příštím životě pak také mohou zrodit v podřadnějších formách života, než je lidská. (Lester, 1997, s. 18)

Aby člověk co nejvíce zvýšil pravděpodobnost vytvoření dobré karmy, je potřeba dodržovat jisté mravní zásady. K tomuto účelu stanovil Buddha během svého života pět hlavních zásad správného chování. Tyto zásady, respektive doporučení, znějí následovně:

- 1) nezabíjet
- 2) nekrást
- 3) vyvarovat se sexuálních výstřelků
- 4) nelhat
- 5) nepoužívat omamných prostředků

Soubor těchto zásad bývá mnohdy označován také pod názvy jako „patero“, „buddhistické patero“ či „patero ctností“. Toto označení vzniklo pravděpodobně díky jisté podobnosti s křesťanským desaterem, sloužícím jako pravidla správného chování pro všechny křesťany. Buddhistické patero však vymezuje pouze pět nejdůležitějších zásad mravního chování, kterých je však v reálu mnohem více. Některé další body správného chování jsou zmíněny také ve vznešené osmidílné stezce vztahující se ke čtvrté vznešené pravdě (viz. následující kapitola). (Küng a Bechert, 1997, s. 34)

3.3 Možnosti znovuzrození

Životní podoby, do nichž je možné se znovuzrodit, jsou jasně hierarchicky seřazeny a rozděleny do šesti říší. První říše se nachází nad zemí a jedná se o říši božskou, do které se člověk může zrodit prostřednictvím dobrých skutků. Stejně tak se však za dobré skutky může člověk zrodit opět v říši lidí, nacházející se na zemi. Lidské království tedy tvoří

druhý stupeň na hierarchickém žebříčku možných podob. Důležité je, že pouze v tomto království lze konat dobré či špatné skutky, podle kterých je následně určováno, do jaké říše se lidé po smrti dostanou. V podstatě lze tedy říci, že ostatní říše slouží pouze k prožívání důsledků karmy z říše lidské. Následující stupně jsou již tvořeny říšemi, do nichž se lidé dostanou za zločinné činy. Třetí říší je tedy říše démonů, čtvrtá pak říše duchů, dále říše zvířat a poslední říše je tvořena obyvateli pekla. U těchto platí také stálá hierarchie, založená na jednoduchém principu – čím horší čin člověk spáchá, tím níže se v dané hierarchii ocitne, přičemž obyvatelé pekla jsou nejhorší variantou. Celkem se tedy člověk může znovuzrodit do šesti různých říší, které jsou rozděleny na tři oblasti – nad zemí, na zemi a pod zemí. (Lester, 1997, s. 48–49)

Do této hierarchie je pak člověk řazen dle podstaty a závažnosti vykonaných činů. Například lidé toužící po moci se dostanou do říše démonů a lidé, kteří neustále lpí na věcech či jiných lidech, se znovuzrodí v říši duchů. Jestliže je člověk řízen svými pudy, dostává se pak do říše zvířat a za ty nejhorší činy, kterými jsou násilí, nenávist či hněv, se člověk může ocitnout v pekle. Naopak za dobré chování a vlastnosti, jakými jsou mravnost, štedrost a pravdomluvnost, je možné zrodit se opět v říši lidské nebo božské. V jednotlivých říších, respektive podobách, mohou pak dané bytosti strávit i miliony let, avšak po vyčerpání všech zásluh nebo trestů se musí opět narodit v jiné podobě. Jestliže se např. nacházejí v božském království a již vyčerpají všechny zásluhy za dobré činy, vracejí se zpět do říše lidské. Avšak pokud si daná bytost nese i nějaké množství zločinných činů z předešlých životů, může se propadnout do říší nacházejících se pod zemí. Zpět do lidské, případně božské podoby se pak bytosti mohou vrátit až v okamžiku, kdy si odpykají svůj trest pod zemí. (Lester, 1997, s. 48–49)

4 Buddhismus jako náboženství a styl života

4.1 Původ a rozšíření buddhismu

V současnosti se na světě nachází mnoho druhů náboženských a filozofických směrů, sekt, nauk, typů víry a způsobů myšlení. Avšak buddhismus patří mezi hlavní a nejvýznamnější pětici náboženství, k níž dále řadíme křesťanství, islám, judaismus a hinduismus. Původ křesťanství a islámu můžeme nalézt v judaismu, ze kterého se časem vyvinuly oba tyto směry. Naopak buddhismus má svůj historický základ v raném hinduismu, jenž byl dříve hlavním proudem nábožensko-filozofického myšlení v Indii. Například myšlenky týkající se znovuzrozdání a karmy se vyskytují v obou těchto směrech, přičemž mnoho zmínek o koloběhu života pochází z dob před vznikem buddhismu. (Küng a Berchert, 1997, s. 23)

Z uvedené pětice náboženství je buddhismus čtvrtým nejrozšířenějším náboženstvím na zemi, ke kterému se hlásí přibližně 300 až 500 milionů osob. Přestože vznikl v Indii, rozšiřoval se v průběhu své existence i do Číny, Koreji, Tibetu, Japonska, Laosu, Kambodži, Thajska, Vietnamu a dalších asijských zemích, jejichž kulturu významně ovlivnil. V současnosti je buddhismus rozšířen i do ostatních částí světa, především do Evropy a Spojených států. (Wanguová, 1996, s. 9)

4.2 Buddhismus jako nauka vysvobození

Buddhismus bývá také popisován jako nauka vysvobození, neboť jeho podstata tkví právě ve vysvobození se z beznaděje a světa plného útrap. Hlavním cílem každého buddhisty je tudíž nalézt způsob, kterým by bylo možné ukončit koloběh znovuzrozdání neboli samsáry. Zvláště buddhističtí asketové se tento způsob snažili nalézt pomocí přísného asketismu a stranění se společnosti. Mnoho z nich, včetně Buddhy samotného, opustilo své domovy a svůj dosavadní život vyměnilo za život poutníků hledajících pravdu prostřednictvím meditací, učení a askeze. (Conze, 1997, s. 22)

4.3 Buddhismus jako filozofický systém

Přestože bývá buddhismus obecně označován jako náboženství, o náboženství jako takové se ve skutečnosti nejedná. Buddhistická nauka neboli dharma, je spíše filozofický systém či životní postoj člověka. Typickým znakem náboženství je totiž víra v boha a také jakási „automatická“ příslušnost k danému náboženství, kterou člověk získá svým

narozením. Například v islámu věřící lidé uctívají Alláha jako svého jediného a pravého boha a každé dítě, narozené do muslimské rodiny se stává automaticky také muslimem. V obou těchto bodech se však buddhismus s ostatními náboženstvími rozchází. Nejen že neuznává slepou víru v nadpozemského boha, ale především ani žádného boha nemá. Z tohoto důvodu bývá mnohdy označován za ateistické náboženství. Dále také nikomu automaticky nepřisuzuje status buddhisty. Buddhistou se člověk nestává pouhým narozením do buddhistické rodiny, ale může se jím stát v průběhu svého života na základě svého svobodného rozhodnutí. Záleží pouze na člověku samotném, zda přijme tento životní postoj nebo lépe řečeno světový názor. V buddhismu tedy není hlavním cílem uctívání boha a dodržování předem určených pravidel, jako tomu bývá v jiných náboženstvích, ale jedná se spíše o hledání správné životní cesty. Každý buddhista se tedy snaží nalézt pravdu sám za sebe a svou vlastní cestou. Dospění ke konečnému procitnutí pak záleží jen na jeho pochopení a ztotožnění se se čtyřmi vznešenými pravdami. Pouze jejich pravým pochopením se totiž člověk může oprostít od utrpení a dospět k nirvāṇě, konečnému stavu vyvanutí. (Miltner, 2001, s. 142–143)

K bohu, ve smyslu nadpozemské bytosti disponující vyšší mocí, se stavěl Buddha poněkud neutrálně, stejně tak jako k jakýmkoliv soudům o nesmrtelné duši. Jeho mlčení v těchto otázkách vedlo mnohdy k mylným výkladům, že existenci obojího popírá. Pravdou však je, že se Buddha těmito věcmi nezabýval, jelikož veškeré spekulace o existenci či neexistenci boha, duše a nadpozemských sil nepovažoval z hlediska svého učení za důležité. Naopak zabývání se těmito otázkami podle něj člověka pouze rozptyluje a vyrušuje při hledání cesty ke konečnému vyvanutí. (Lester, 1997, s. 9)

Samotnou existenci boha a nadpozemských sil Buddha výslovně nikdy nepopřel, avšak s pojetím boha jakožto stvořitele světa i vesmíru, který vše řídí a nad vším má moc, pravděpodobně nesouhlasil. Během jedné ze svých rozprav totiž zmínil hned několik argumentů vykreslujících jeho názor na boha ve smyslu stvořitele. Dle jeho mínění svět nemohl stvořit bůh, neboť kdyby tak opravdu učinil, jistě by nebylo na světě tolik strastí a bíd. Jestliže by ale strasti nepocházely od boha a jejich existence by tudíž měla jakoukoliv jinou příčinu než božskou, proč by nemohlo i vše ostatní vzniknout bez příčiny? Kromě této spekulace týkající se božské existence vyslovil Buddha také jistý nesouhlas s onou dokonalostí, která bývá božské bytosti většinou přisuzována. Domníváme-li se, že

bůh stvořil svět i člověka, musel jej stvořit se vším všudy. Pokud je tedy člověk schopný cítit lásku i nenávisť, musel tyto vlastnosti i pocity mít nejdříve sám bůh a v takovém případě, by již nebylo možné hovořit o jeho dokonalosti. K této myšlence ohledně božské dokonalosti se poté Buddha vrátil i během spekulací o božském záměru. Dle jeho mínění není pravděpodobné, aby bůh stvořil vše bez jakéhokoliv záměru. Pokud zde ale nějaký záměr byl, jednalo se v podstatě o ukojení nějaké potřeby, což by opět poukazovalo na jistou nedokonalost. Dále ve své rozpravě Buddha vyzdvihl ještě otázku týkající se ctností. Měly by ctnosti vůbec nějaký význam, pokud by se vše dělo pouze z boží vůle? Jestliže by za všemi dobrými i zlými skutky stál bůh, nebylo by podle Buddhovy mezi nimi již rozdílu. (Miltner, 2001, s. 144)

Mnohdy také bývá Buddha stavěn na stejnou pozici, jakou zastává v islámu Alláh či v křesťanství Ježíš. Avšak Buddha sám sebe tímto způsobem nevnímal a podstatou jeho nauky nikdy nebylo tlumočení vyšší pravdy, převzaté od božské bytosti. Jelikož se ke svému procitnutí dobral svým vlastním úsilím, nelze o něm tvrdit, že byl božským prorokem či samotným bohem. Stejně tak nestavěl své učení na myšlence, že ke spasení člověku stačí pouhá víra v jeho osobu. Buddha také nesouhlasil s myšlenkou věčného zatracení, kterému se člověk může vyhnout pouhým opakováním modliteb a proseb o odpuštění. Sám sebe tedy nepovažoval za ústřední bod buddhistické nauky, bez kterého by nebylo možné dojít k vysvobození. Každý člověk může naopak najít cestu k vysvobození, a to i v případě, že by o Buddhovi nikdy neslyšel. I všechny tyto Buddhovy myšlenky pouze dokazují, že buddhismus stojí na odlišných principech než ostatní náboženství. (Küng a Bechert, 1997, s. 26)

To je také důvod, proč v buddhismu může nalézt odpovědi jak kterýkoliv věřící hlásící se k jinému náboženství, tak i radikální ateista. Pro opravdové pochopení buddhistické nauky je však potřeba porozumět čtyřem vznešeným pravdám, bez nichž není praktikování dharmy možné. (Dalajlama, 2002, s. 7–8)

4.4 Základní pilíře buddhismu – Čtyři vznešené pravdy

Čtyři vznešené (ušlechtilé) pravdy jsou základními pilíři, o které se celý systém buddhismu opírá. Právě díky jejich uvědomění se stal Siddhártha Buddhou a následně začal své poznání šířit mezi ostatní lidi. Vymezuje čtyři základní oblasti, týkající se utrpení.

- 1) utrpení existuje
- 2) utrpení má nějaký svůj vznik
- 3) kromě vzniku utrpení existuje také jeho zánik
- 4) je zde cesta vedoucí k zániku utrpení

Tato tvrzení pak Buddha dále podrobněji rozvíjí a upřesňuje. (Bondy, 1995, s. 59)

4.4.1 První vznešená pravda

První vznešená pravda pojednává o existenci utrpení, které je absolutně univerzální a týká se tedy všeho a všech. V tehdejší době totiž panovalo přesvědčení, že mezi lidmi, zvířaty a rostlinami není velký rozdíl. Dle Buddha je utrpení všudypřítomnou součástí života, ačkoliv je mnohdy vnímáno subjektivně. Někteří lidé si např. neuvědomují fyzické utrpení a bolest, jelikož nejsou vůči těmto podmínkám dostatečně citliví. Neznamená to však, že by zde ono utrpení nebylo. Utrpení je tedy vždy přítomno, i když ho každý člověk vnímá jinak. Díky němu je zde také snaha dosáhnout lepšího stavu (sebe, společnosti i věci kolem nás). V případě, že by lidé z jakéhokoliv důvodu utrpení nebrali na vědomí či jeho existenci popírali, vývoj společnosti by ustrnul spolu se snahou po lepším a svět by přestával být lidským. *„Překonávat utrpení zaujetím nehumánního postoje k němu (ať už z amorality nebo nepravdivého filosofického či náboženského přesvědčení) není dokladem vyšší rozumové vyspělosti člověka, ale právě přímo naopak.“* (Bondy, 1995, s. 63)

V Benáresu Buddha více specifikoval životní strasti, když pravil: *„Mnichové, toto pak je vznešená pravda o utrpení: narození je utrpení, stárí je utrpení, nemoc je utrpení, odloučení od toho, co je milé, je utrpení, nedosáhne-li člověk toho, čeho si přeje, i to je utrpení, zkrátka patero skupin, jimiž pronikáme k světu jevů, je utrpení.“* (Lesný, 1996, s. 71) Za utrpení tedy označuje samotný život a dále vymezuje patero skupin, ve kterých se utrpení nachází. Toto patero, tvořící osobnost člověka, se skládá z tělesnosti (rúpam), citění (védaná), vnímání (sañná), tvořivé síly (samkhárá) a vědomí (viññānam). Na tomto rozložení člověka Buddha následně dokázal pomíjivost jednotlivých složek i celku, čímž poukázal na podstatu utrpení. Dle Buddha je totiž utrpení skryto ve všem, co je pomíjející a co může být podrobno změně. Prokazuje tedy, že každá z těchto složek je sice utrpením, jelikož splňuje obě tyto podmínky, nicméně není celkovou duševní podstatou člověka. Podstatou člověka je totiž naopak to, co je z celé pomíjejícího světa vyloučeno. Touto

neměnnou lidskou podstatou je podle buddhistického učení duše (átmana). (Lesný, 1996, s. 71–73)

4.4.2 Druhá vznešená pravda

Druhá vznešená pravda hovoří o vzniku utrpení. Podle buddhistické nauky není příčina lidského utrpení a životních strastí k nalezení u žádných vnějších činitelů, ani nepřisuzuje vinu osudu. Naopak nachází hlavní příčinu utrpení zakotvenou v lidech samotných. Většinou je tato příčina popisována jako „žádostivost“, ale můžeme se setkat i s označením „víra v samotné já“ nebo „nevědomost“. Žádostivostí je myšlena především touha po světských rozkoších, materiálních hodnotách a lepším životě jako takovém. Buddhismus se snaží poukázat na to, kolik lidí sužuje chtíč po moci, společenském postavení, penězích či hmotném majetku. Právě díky své žádostivosti jsou pak lidé často zbytečně zaplavováni pocity nespokojenosti, zloby a neštěstí. (Conze, 1997, s. 23)

Samotný Buddha přirovnal vznik utrpení k žízni po životě, rozkoši a rozvoji. Touto myšlenkou se snažil lidem sdělit, že utrpení vzniká v lidech samotných prostřednictvím jejich tužeb, a to především v okamžiku, kdy zůstávají nenaplněné nebo se při jejich naplňování setkají s překážkami. Dle Buddhových slov nás právě tato žízeň poutá ke světu a nutí nás k novým životům. *„Ve starých upanišádách, na nichž buddhismus buduje, je často proslovena touha po cíli všeho náboženského myšlení: po osvobozujícím vědění. A vědění toto záleží v tom, že člověk prohlédne, že tento strastiplný svět je jen klam, a pozná totožnost svého já s božskou prabytostí.“* (Lesný, 1996, s. 90)

Vznik utrpení bývá vyjádřen také v nauce o tzv. závislém vznikání jevů. Těchto jevů je dohromady dvanáct a vzájemně na sebe navazují. Mnohdy bývají chápány jako zákon o příčině a následku, nicméně jde spíše o podmínky, které napomáhají k vytvoření následujícího jevu. První článkem řetězce není žádostivost, ale nevědomost (avidžžá). Na tu dále navazuje utváření (sankhára), na jejímž základě vzniká vědomí (viññána). Poté následuje mysl a tělo (náma-rúpa), což podmiňuje vznik šesti smyslových oblastí (salájatana). Na základě spojení smyslů vzniká kontakt, styk či dotek (phassa), jenž způsobuje cítění (védana). Zde se do řetězce zapojuje právě žádostivost (tanhá), která vznikla na základě našich pocitů. Žádostivost spěje k ulpívání (upádána), na čemž závisí následné vznikání či nastávání (bhava). Konec řetězce pak tvoří zrození (džáti) a následně

stárnutí zakončené smrtí (džára-marána). Posledním bodem jsou právě strasti (dukkhá), jichž je celá řada. (Žižlavský, 2008, s. 53–55)

Druhá ušlechtilá pravda bývá spojována také s pojmy káma, bhava a vibhava. Pojem káma lze přeložit jako chtíč, ve smyslu lidských tužeb, a pojem bhava představuje touhu po bytí. Vibhava pak lze přeložit jako touha po nebytí, nicméně může mít také význam znásobení bytí či touhy po moci a seberealizaci. S touto ušlechtilou pravdou je také úzce spjat tzv. karmanový neboli karmický zákon, který způsobuje opětovné znovuzrozdávání, k němuž dochází právě díky všem lidským tužbám, jež nemohou být nikdy zcela uspokojeny. Vymanit se z tohoto znovuzrozdávání lze pouze zbavením se všech strastí, což je však dlouhodobý, nelehký a problematický proces, jelikož i touha po onom závěrečném vyvanutí je již opět projevem touhy neboli žádostivosti, která člověka znovu poutá do koloběhu znovuzrozdávání. (Miltner, 2001, s. 146)

4.4.3 Třetí vznešená pravda

Třetí vznešená pravda pojednává o zániku utrpení. V tomto bodě se buddhismus také poněkud odlišuje od ostatních náboženství, jelikož nepřijímá myšlenku věčného ztracení, jak je tomu např. u islámu. Jestliže utrpení může nějak vzniknout, je zde současně i možnost jeho zániku. Způsoby, jakými utrpení vzniká, jsou konkrétně zmíněny již v druhé vznešené pravdě, s níž tudíž třetí vznešená pravda podstatně souvisí. V podstatě se jedná o negaci vzniku utrpení. Jestliže totiž utrpení vzniká přílišnou žádostivostí, zánik utrpení logicky nastane v okamžiku, kdy tuto žádostivost člověk odstraní. Současně zde hraje významnou roli opravdová touha utrpení odstranit. Pokud se to podaří a v průběhu života jsou odstraněny všechny okolnosti podmiňující vznik utrpení, ukončuje se koloběh znovuzrozdávání a dosahuje se pravého poznání. Tento stav, označován jako tzv. nirvána, je cílem celého Buddhova učení, jelikož se jedná o nejvyšší možný stav, kterého lze v buddhismu dosáhnout. (Lesný, 1996, s. 127–130)

4.4.4 Čtvrtá vznešená pravda

Čtvrtá vznešená pravda pojednává již o konkrétních způsobech, kterými lze dosáhnout zániku utrpení. Jak již bylo řečeno prostřednictvím druhé a třetí vznešené pravdy, utrpení vzniká z žádostivosti a k jeho zániku je třeba tuto žádostivost odstranit. K tomu nám dle Buddhova učení slouží tzv. ušlechtilá osmidílná stezka, jejíž obsah se týká

je znalosti čtyř vznešených pravd, morálního chování či možnosti meditace. Dále by si měl člověk jejím prostřednictvím uvědomit, že v lidských bytostech neexistuje žádné věčné „já“ (átmana), které i samotný Buddha označil za iluzi. Souhrn všech bodů ušlechtilé osmidílné stezky tedy slouží k postupnému odstranění touhy, nenávisti a nevědomosti, což jsou základní příčiny strastí. S jejich odstraněním pak zmizí všechno utrpení, včetně iluze o věčném „já“, a je možné poté dosáhnout nirvány. (Küng a Bechert, 1997, s. 32–33)

Vznešená osmidílná stezka

Jak již plyne z názvu, vznešená osmidílná stezka je cesta ke spasení, skládající se z následujících osmi bodů:

- 1) pravý názor
- 2) pravé rozhodnutí
- 3) pravá řeč
- 4) pravé jednání
- 5) pravé žití
- 6) pravá snaha
- 7) pravé rozvažování
- 8) pravé soustředění ducha

Na počátku však byly údajně pouze tři hlavní oblasti obecnějšího charakteru, z nichž až později vzniklo těchto osm bodů stezky. První byla oblast mravní kázně (sílām), do které patřila pravá řeč, jednání a žití. Druhou oblast neboli skupinu soustředění (samādhi), tvořily poslední tři body vznešené osmidílné stezky – pravé rozvažování, snaha a soustředění ducha. Poslední, třetí oblastí, byla skupina vědění (paññā), která zahrnovala pravý názor a rozhodnutí. Vznešená osmidílná stezka byla tedy až druhotným výtvozem a podrobnějším rozpracováním původních třech skupin. (Lesný, 1996, s. 142)

Každý z bodů tvořících osmidílnou stezku lze stejně jako čtyři vznešené pravdy dále podrobněji rozebrat a vysvětlit. „*Pravým názorem je názor na utrpení, na jeho původ, na jeho odstranění a znalost cesty vedoucí k odstranění utrpení, vlastně tedy vedle prvních tří vznešených pravd i znalost pravdy, jejímž článkem je.*“ (Lesný, 1996, s. 142) Snaží se vyvarovat slepé víry v Buddhu a jeho učení, a naopak poukázat na důležitost vlastního názoru a přemýšlení. Názor každého člověka, žijícího podle buddhistické nauky, by však

měl být v souladu s přesvědčením, že Buddhovo učení vede opravdu k vysvobození a ukazuje nám správnou cestu, jak k němu dospět. Pod pravým rozhodnutím je zase myšleno přesvědčení vzdát se žízně neboli touhy. Také by člověk měl být pevně rozhodnut, že nebude konat žádné špatné činy a ubližovat druhému. Pravou řečí je myšlena jak pravdomluvnost, tak i obecně slušné vyjadřování – vyvarovat se při komunikaci hrubosti, neslušným výrazům, osočování a pomluvám. S blízkými by naopak měl hovořit vždy vlídně a laskavě. Pod pojmem „pravé jednání“ se pak ukrývá soubor všech činů, které by měl člověk konat v souladu s morálním chováním. Měl by tedy konat dobré skutky a vyvarovat se násilí, podvodům a krádežím. Pravé žití je zde myšleno ve smyslu poctivého života. Z hlediska buddhismu totiž ti, kteří se nesnaží o poctivý způsob života, nežijí pravým životem. Pravá snaha se v podstatě týká všech předešlých bodů, jelikož se jedná právě o snahu o správný život ve smyslu vyvarování se všemu zlému. Snažit by se měl člověk o vše, co je dobré, čímž nejsou myšleny pouze činy, ale také myšlenky a slova. Také vnitřní cítění by mělo být v souladu s mravností, tudíž by v činech i smýšlení měla převažovat hlavně láska, štědrost, přátelství a úcta. Předpolední bod se týká rozvažování, respektive přemýšlení o světě, žití, duchu, těle i učení. Závěrečný bod, pojednávající o soustředění ducha je považován za nejdůležitější část vznešené osmidílné stezky. Jde o schopnost soustředit svou mysl na jeden bod a následně se tak odpoutat od zbytku světa. (Lesný, 1996, s. 143–144)

4.5 Buddhistická obec

Během svého života Buddha přijal do svého učení mnoho žáků. Protože se jejich řady rychle rozšiřovaly, založil buddhistickou obec známou pod názvem „sangha“, která jeho učení řádově upevnila. Tato buddhistická obec byla tvořena mnichy a mniškami, jejichž cílem bylo žít v souladu s buddhistickou naukou a současně ji i šířit dále. (Wanguová, 1996, s. 11)

4.6 Tři klenoty

Aby se člověk opravdu stal buddhistou, je potřeba přijmout útočiště u tzv. Tří klenotů, kterými jsou Buddha, dharma a sangha. Také je nutné vytvořit si tzv. bódhičittu, což je v podstatě dobrá mysl či dobré srdce. Znamená to, že nestačí pouze dobře smýšlet, ale také konat dobré skutky, žít v souladu s buddhistickou naukou a vyhýbat

se skutkům špatným. Přijetí Tří klenotů je tedy celkové svěření vlastního blaha Třem klenotům, o kterém musí být člověk sám za sebe přesvědčen. (Dalajlama, 2002, s. 14–16)

4.7 Rozdělení buddhismu

„Náboženství, které postrádá schopnost změny, je mrtvé.“ (Góvinda, 1996, s. 47)

Ani buddhismus, stejně jako jiná světová náboženství, nezůstal v průběhu své dlouhé existence beze změny. Během 2500 let se vytvořily jisté názorové odlišnosti v pojetí či interpretaci této nauky, které zapříčinily její rozštěpení. Již během Buddhova života vzniklo několik „buddhistických sekt“, které však nezískaly velkou odezvu a pravděpodobně se brzy rozpadly. (Bondy, 1995, s. 162)

Rozdělení náboženství na jednotlivé směry a školy je v podstatě nevyhnutelnou součástí života, jelikož se stejně jako mnoho jiných oblastí neustále vyvíjí souběžně s dobou. Například v umění taktéž není žádné dílo či umělecký směr, který by byl všemi lidmi považován za nejlepší. Podobně je tomu i u náboženství, kde rozdílné názory způsobily buď rozkol víry na odlišná náboženství nebo alespoň rozštěpily konkrétní náboženské směry na menší školy. (Góvinda, 1996, s. 47)

Značnou výhodou buddhismu, ve srovnání např. s křesťanstvím, je vzájemná sounáležitost mezi různými výklady buddhistické nauky. Celkový systém buddhismu totiž zůstává ucelený a jednotlivé školy se liší pouze v interpretaci určitých stránek nauky. Jednotlivé směry si tedy mohou v mnohém odporovat, avšak současně jsou také ochotny akceptovat odlišné pojetí a výklady jiných škol. Buddhistické školy také často zkoumaly spisy ostatních škol a o svých výkladech nauky společně diskutovaly. Kromě toho, že si vyměňovaly své myšlenky i názory, se také vzájemně podrobovaly kritice, která se však vždy pohybovala pouze v teoretické rovině. V praxi zůstával buddhismus stále uceleným systémem akceptujícím odlišné názory jiných směrů. Ve vztazích mezi buddhisty převažovala taková tolerance také z důvodu společného zájmu na udržení celkové jednoty učení. (Bondy, 1995, s. 162)

4.8 Tři hlavní směry

První větší odlišnosti v pojetí buddhistické nauky se začaly objevovat až po smrti Buddhy. S postupným rozšiřováním buddhistické obce se Buddhovo učení šířilo mezi stále více lidí, což způsobilo základní rozdělení buddhismu na dva protichůdné myšlenkové

proudy, které zapříčinily rozdělení buddhistického hnutí na dva (později tři) hlavní směry. Ty se nazývají mahájána a théraváda, přičemž jejich odlišnosti spočívají jak v pojetí celkové myšlenky buddhistického učení i praxe, včetně dodržování základních stanovených doktrín, tak i ve vnímání osobnosti Buddhy. V pozdějších letech se k těmto směrům přidala ještě tzv. vadžrajána, která navázala na mahájánský buddhismus. (Wanguová, 1996, s. 47)

4.8.1 Théraváda

Théraváda je nejstarším buddhistickým směrem a je známá také pod názvem „cesta starších“, jelikož se hlásí k původnímu „starému“ buddhistickému učení a tradicím. Příslušníci tohoto směru jsou tudíž označováni jako tzv. stařešinové. (Miltner, 2001, s. 191)

Známejším i častějším označením tohoto směru je však tzv. hinájána neboli Malé vozidlo. Toto jméno získala théraváda od přívrženců mahájánského buddhismu, kteří chtěli poukázat na nedostatky tohoto směru. Konkrétně upozorňují na fakt, že théraváda se přiklání k individualismu, zatímco mahájána je spíše naukou pro všechny. Jelikož mahájána znamená v překladu Velké vozidlo a hinájána naopak Malé vozidlo, vnímají stoupenci théravády toto označení jako hanlivé a ponižující. (Bondy, 1995, s. 160–165)

Arhant

Stěžejní postavou théravády je tzv. arhant. Toto označení užívá théraváda většinou konkrétně pro mnichy, kteří svůj život zasvětili buddhistickému učení a přizpůsobili životní styl Čtyřem vznešeným pravdám, a proto je tento směr nazýván také jako tzv. náboženství mnichů. Hlavním a současně absolutním možným cílem každého arhanta je dosažení nirvány pomocí osmidílné stezky. Důležité také je, aby k nirváně arhant dospěl pouze díky svému vlastnímu úsilí, bez jakékoliv okolní pomoci. (Wanguová, 1996, s. 52)

Jistá individualita, na kterou poukazovali příznivci mahájánského buddhismu, se tedy v théravádě opravdu objevuje, jelikož se přiklání k původnímu výkladu buddhistického učení, které klade důraz především na člověka samotného, jeho skutky a následné vypořádání se s karmickým zákonem. Žádný člověk by se dle této nauky neměl spoléhat na jakoukoliv vyšší pomoc a měl by sám dospět k poznání přirozené zákonitosti, spočívající ve skutecích a následcích. Z tohoto důvodu mahájánský buddhismus tento směr odsuzuje za jeho individualismus, jelikož se zajímá více o pomoc sobě samému než o pomoc ostatním bytostem k dosažení spásy. Théraváda však ve svém pojetí vidí pomoc druhým pouze

v tom, že při dosažení nirvány se zmenšuje celkový počet koloběhů znovuzrovnání ve světě. Kromě zachování původního učení, je podstatným bodem také jeho následná, ničím nezkreslená interpretace. Buddhisté přiklánějící se k tomuto proudu nauky lpí především na dodržování tradic a důraz je kladen také na všudypřítomné utrpení a pomíjejícnost všeho kolem. Co se týče osobnosti Buddhy, vnímají jej jako vrcholný vzor lidství. Jelikož théraváda vyzdvihuje neexistenci duše a důležitost lhostejnosti ke všem skutečnostem, díky čemuž lze říci, že svět vnímá spíše negativně než pozitivně. (Bondy, 1995, s. 160–165)

Další název, pod kterým se ukrývá toto učení je „jižní buddhismus“ a to z toho důvodu, že se rozšířil i do jihoasijských zemí. Pomocí misionářů vyslaných Ašókou se théraváda dostala např. také na Cejlon (dnešní Šrí Lanka) a do Zadní Indie. I v současnosti můžeme tuto formu buddhismu nalézt v oblasti jižní Asie, konkrétně např. v Barmě, Thajsku, Laosu či na Šrí Lance. (Küng a Bechert, 1997, s. 80)

4.8.2 Mahájána

Mahájánský buddhismus vznikl na počátku našeho letopočtu a pojmenování mahájána, které lze přeložit jako Velký vůz, získal od stoupenců tohoto nově vzniklého směru. Vznik mahájány byl zapříčiněn hned několika aspekty, přičemž jedním z nich byla např. nespokojenost buddhistických laiků toužících po rovnoprávných vztazích s mnichy. Théraváda totiž při cestě k dosažení nirvány upřednostňuje mnišský způsob života, což se pochopitelně laikům přestávalo stále více líbit. Dalším důvodem pro vznik nového směru bylo napětí, které se začínalo utvářet uvnitř nauk a roli zde sehrál také vliv ze zahraničí. Mahájána totiž nevznikla v Severní Indii jako původní buddhismus, nýbrž na jižní a severozápadní straně Indie. Zde se více projevovaly nejen způsoby myšlení typické pro Středomoří a íránský svět, ale také řecké umění. Díky těmto cizokrajným vlivům se mahájána stala přístupnější i pro jiné kultury a její rozšíření mimo Indii se stalo reálnou záležitostí. (Conze, 1997, s. 49)

K popisovanému směru se dále začalo hlásit velké množství lidí, kteří se snažili nalézt v Buddhově učení nějaké útočiště. Tuto možnost totiž théraváda svým stoupencům nenabízí, protože neklade takový důraz na pomoc ostatním bytostem od utrpení, ale spíše na individuální píli jednotlivců a oproštění sebe samého od utrpení. Mahájána však naopak poskytuje pomoc druhým a snaží se přivést k nirváně ostatní bytosti, prostřednictvím tzv. bódhisattvy, který se vlastního dosažení nirvány vzdá, aby k tomuto cíli pomohl

ostatním bytostem. Mahájána se od theravády liší také pojetím Buddhy, jemuž nepřisuzuje lidský, nýbrž božský charakter. (Bondy, 1995, s. 165)

Bódhisattva

Bódhisattva, neboli „bytost k procitnutí“ hraje v mahájánském buddhismu v podstatě roli spasitele. Postava bódhisattvy se vyznačuje především snahou o spásu všech ostatních bytostí, na úkor sebe samého. Bódhisattva totiž stejně jako všichni buddhisté usiluje o dosažení nirvány, nicméně v okamžiku, kdy se skutečně blíží k procitnutí, se tohoto cíle pomyslně vzdá. Dojít k nirvāně je pro bódhisattvu důležité, nicméně když ji má již na dosah, nemá o co více usilovat. Z tohoto důvodu tedy nirvánu oddaluje, dokud nepomůže všem ostatním bytostem na tomto světě taktéž dosáhnout nirvány. Charakteristickými rysy této bytosti je tedy především soucit a laskavost, jelikož na sebe přebírá strasti a bolest druhých bytostí. Díky tomuto sebeobětování se bódhisattva podobá osobě Ježíše Krista v křesťanství. I samotný Buddha byl v minulých životech údajně bódhisattvou a až poté se narodil v podobě prince Siddhárthy. K tomu, aby bódhisattva mohl pomoci dosáhnout nirvány i ostatním bytostem, musí dodržovat šest základních dokonalostí, zvaných páramitá. Těmito ctnostnými dokonalostmi jsou:

- 1) dobročinnost a štědrost (dána)
- 2) kázeň (šíla)
- 3) trpělivost (kšanti)
- 4) odhodlanost a úsilí (vírja)
- 5) meditace (dhjána)
- 6) moudrost (pradžňá)

Aby dodržování těchto bodů mělo co nejlepší výsledky, je potřeba činit vše s čistou myslí a bez vedlejších úmyslů. Co se týče znovuzrozdání těchto bytostí, je vše řízeno stejným karmickým zákonem jako u ostatních tvorů. Bódhisattva se tedy může v příštím životě zrodit jak ve světě lidí, tak i zvířat, přičemž ti nejmocnější sídlí v nebeském království. „*Mahájánský směr buddhismu vytvořil představu nebe obydleného bódhisattvy, jež lze uctívat a modlitbami o něco žádat.*“ (Wanguová, 1996, s. 47–48)

Charakteristickým rysem mahájány je také liberálnější přístup k buddhistickému učení, které je navíc doplněné o tzv. „ne-já“. „*Nirvána není popření světa, nýbrž vidění*

světa tak, jak je, bez toho, co do něj vtiskuje naše osobní „já“.“ (Lester, 1997, s. 111) Vidět svět tímto způsobem je však totéž, jako uvědomění si jeho prázdnoty. Podstatné je, aby člověk pochopil důležitost celkové jednoty, která spočívá ve vzájemné závislosti a provázanosti všeho, co existuje. Jestliže tedy veškeré jevy závisí na jevech dalších, neexistuje nic pouze samo o sobě. To by znamenalo, že každá životní podoba má opravdovou existenci pouze pokud existuje v souladu s dalšími životními podobami, případně je zde výhradně pro jejich dobro. Současně by to také odpovídalo již zmiňovanému ideálu bódhisattvy, jehož posláním je pomoc ostatním. (Lester, 1997, s. 111)

Přestože majajánský buddhismus vznikl na jižní severozápadní straně Indie, začal se po čase šířit i do ostatních oblastí. Své postavení si získal na celé severní polovině Indie a co se zahraničí týče, rozšířil se na území Nepálu, Číny, Mongolska, Japonska, Koreji a Tibetu. (Conze, 1997, s. 49)

4.8.3 Vadžrajána

Vadžrajána bývá někdy označována jako třetí z hlavních buddhistických směrů, avšak spíše až z pohledu dnešní doby. Jedná se totiž o směr, který vznikl podstatně později, konkrétně v 7. století n. l. Vadžrajána oživila již pomalu upadající mahájánový buddhismus a je známá také pod názvem „diamantové vozidlo“ nebo „tantrická cesta“. (Snelling, 2000, s. 35–41)

Sádhua a guru

Sádhua neboli svatý muž je zvláštním adeptem tantry a díky jeho netypickému vzhledu je prakticky nemožné si ho nevšimnout. Většinou chodí nahý, s tváří zarostlou a čelem pomalovaným barvami, přičemž celé své tělo má pomazáno popelem. Spatřit ho člověk může v některých náboženských centrech v Indii, případně na místech jako jsou pohřebiště apod. kde vykonává své rituály. Sádhua je duchovním anarchistou, jenž převrací všechny zásady ortodoxního náboženství. Pro vyznavače vadžrajánského buddhismu je však nejdůležitější postavou tzv. guru, který vede své žáky k probuzení. (Snelling, 2000, s. 41–43)

Typickým znakem tohoto směru je soubor tantrických cvičení, pomocí nichž se člověk snaží dosáhnout osvícení. Významnou roli zde hraje také jóga, zvuky, rituály a používání různých magických metod. Součástí tohoto směru je také víra v určitý soubor

forem, které mají velkou energetickou sílu. Například se jedná o gesta (mudra), vyslovování magických či posvátných formulí (mantra) nebo symbolické zpodobňování vesmíru (mandala). Kromě forem sem patří také konkrétní věci, jako např. zvonek (ghanta), bubínek (damaru) či rituální dýka (phurba). „Podle tibetské tradice existují čtyři kategorie tantry: tantra činu (krijátantra), tantra provedení (čarjátantra), tantra jógy (jógatantra) a tantra nejvyšší jógy (anuttarajógatantra).“ (Snelling, 2000, s. 43) Tantrický buddhismus je v mnoha směrech zahalený tajemstvím, jelikož má své tajné texty a v praxi používá různé zvláštní metody, stavěné na prvcích jógy, emocí a magie. Také přijetí do učení tantry je svým způsobem tajemné, jelikož je potřeba nejprve absolvovat zasvěcovací rituál. (Snelling, 2000, s. 42–44)

4.9 Aktuální počet buddhistů

Uváděné počty osob hlásících se k buddhismu se od sebe mnohdy poměrně výrazně liší. Podle údajů buddhismus vyznává průměrně zhruba 360 milionů lidí, což je okolo 6% naší populace. Jelikož se někteří lidé k víře oficiálně nepřihlašují, pohybuje se reálný odhad, započítávající i tyto jedince, okolo 500 milionů osob.

Některé odvážnější odhady se ale pohybují v podstatně vyšších počtech sahajících až k 1,5 miliard osob, což by stavělo buddhismus do pozice druhého až třetího nejrozšířenějšího světového náboženství. (religioustolerance.org, 2009)

Podle nejnovějších údajů uveřejněných k roku 2017 se na naší zemi pohybuje 488 milionů vyznavačů buddhismu. (worldatlas.com, 2017)

5 Buddhismus v ČR

Jelikož se buddhismus dostal v průběhu staletí kromě Asie i do ostatních koutů světa včetně Evropy, najdou se jeho příznivci i v České republice. Podle Českého statistického úřadu se při sčítání lidí v roce 2001 přihlásilo k buddhismu přesně 6817 osob. O deset let později, v roce 2011, se však tento počet zmenšil na pouhých 2617. Jelikož údaje vycházejí pouze ze záznamů o sčítání lidu, do nichž mnoho lidí své vyznání nevyplňuje, nelze přesný počet buddhistů žijících v současnosti v České republice určit. (czso.cz, 2016)

5.1 Buddhismus Diamantové cesty (BDC)

Na území České republiky se od poloviny devadesátých let rozvíjí tzv. Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü, který byl však až v roce 2007 oficiálně registrován Ministerstvem kultury ČR jako náboženská společnost. Nejedná se však pouze o jakousi českou formu buddhismu, nýbrž o formu celosvětovou. Jelikož má tato společnost širší pole působnosti, sahající za hranice našeho státu, můžeme po celém světě nalézt celkem 600 center BDC, rozmístěných po celém světě. „*Na mezinárodní úrovni buddhismus Diamantové cesty funguje pod duchovním vedením 17. Karmapy Thinle Thaje Dordžeho a praktickým vedením lamy Oleho Nydahla.*“ (bdc.cz, 2017)

Ke společnému setkávání lidí se zájmem o buddhismus slouží v Česku hned několik buddhistických center. Kromě přednášek o buddhistické nauce je v těchto centrech možná také účast na meditačních cvičeních. Výjimkou nejsou ani návštěvy a přednášky zahraničních učitelů, festivaly filmů s buddhistickou tematikou, letní kurzy meditací či víkendová soustředění. Pod záštitou BDC funguje v České republice hned padesát center. (bdc.cz, 2017)

5.2 Centrum pro tibetská buddhistická studia Rabten Čhōdarling

Mimo jiné lze v Česku nalézt také jiná, samostatně vyhraněná buddhistická centra. Jedním z nich je např. centrum Rabten Čhōdarling, které bylo založeno v Liberci v roce 2000. Toto centrum se zabývá konkrétně studiem tibetského buddhismu a je jednou z poboček Institutu vyššího tibetského studia Rabten Choeling. Hlavním cílem je umožnit lidem studium tibetských buddhistických pramenů a objasnění buddhistického učení formou přednášek, meditací či rituálů. Těchto činností se vždy ujímá kvalifikovaný láma nebo mnich z klášterů Rabten Choeling. (rabten.cz, 2017)

5.3 Významné osobnosti zabývající se buddhismem

Mezi významné české osobnosti spjaté s buddhismem můžeme zařadit hned několik spisovatelů. Nejprve je třeba zmínit Leopolda Procházku, jednoho z prvních českých spisovatelů zabývajících se buddhistickou tematikou, který žil na přelomu 19. a 20. století a sám byl aktivním buddhistou hlásícím se k nejstarší formě buddhistické nauky, théravádě. Významným českým zástupcem byl také mnich C. Nyanastta Thera, vlastním světským jménem Martin Novosad, jenž zasvětil svůj život buddhismu na Srí Lance. (Trávníček, 2002, s. 15–30)

K osobnostem praktikujícím buddhismus i v soukromém životě patřil dále také např. Josef Kolmaš nebo Květoslav Minařík, který se hlásil k tibetskému buddhismu. Z pozdějších spisovatelů zabývajících se buddhismem stojí za zmínku kupříkladu Vincenc Lesný, Vladimír Miltner či Egon Bondy.

V této kapitole bych se však ráda podrobně zaměřila pouze na osobnost Františka Drtikola, jenž je považován za Patriarchu českého buddhismu a jednoho z prvních průkopníků této východní nauky v českých zemích. Byl také prvním českým překladatelem buddhistických textů, mystikem, duchovním učitelem, jogínem a filosofem, jeho žáci ho považovali za Velkého Arhata. Svým studiem i následnou výukou se tedy významně podílel na formování českého buddhismu. (Drtikol, 2004, s. 7)

5.3.1 František Drtikol

František Drtikol byl český fotograf světového významu, který se narodil 3. března 1883 v Příbrami. Tento muž se v českých zemích neprosлавil jen v kruzích uměleckých, ale zanechal významnou stopu také ve sféře duchovní. Jeho jméno je úzce spjato s českým buddhismem, jelikož zasvětil velkou část svého života meditacím, józe, buddhistickému učení, myšlenkám i praktikám. Věnoval se také překladům buddhistických textů, díky čemuž si zajistil významné postavení mezi nejvýznamnějšími českými průkopníky buddhismu. (Drtikol, 2004, s. 7)

Své jméno získal po otci, živnostníkovi vlastním obchod se smíšeným zbožím, Františku Drtikolovi, který si vzal Marii Opplovou, s níž zplodil tři děti. František vyrůstal po boku dvou starších sester, Emilie a Marie, jako třetí a současně poslední dítě. Již od dětství byl spíše samotářský typ strání se společností. Co se studijního života týče, navštěvoval nejprve obecnou školu a poté nižší gymnázium v Příbrami. Jelikož se od

dětství věnoval malování a oblast umění ho vábila, své další studium zaměřil právě tímto směrem. (Birgus, 1994, s. 7–8)

Umělecká oblast

Od roku 1898 se začal věnovat fotografickému umění. Nejprve se vyučil fotografem v ateliéru Antonína Mattase, do jehož učení vstoupil 8. října 1898, a poté, v roce 1901, započal svou vlastní dráhu. Nastoupil na fotografickou školu v Mnichově, což pro jeho kariéru představovalo velký zlom, jelikož Mnichov patřil mezi centra evropského umění. Zde strávil dva roky, během nichž se naučil mnoho nových metod a technik, které se později projevily v jeho tvorbě. Po skončení školy v roce 1903 vystřídal několik pracovních příležitostí. Jelikož následující rok nastoupil na vojnu, v žádném zaměstnání nepůsobil delší dobu. (Birgus a Braný, 1988, s. 7–11)

Ihned po svém návratu z vojenské služby, v roce 1907, se František vrátil do Příbrami, kde se pokusil otevřít svůj první ateliér, který však po třech letech zkrachoval. Poté se přesídlil do Prahy, kde se mu zprvu také nedařilo, avšak v roce 1912 započal spolupráci s Ing. Augustinem Škardou, s nímž úspěšně otevřel ateliér fungující až do roku 1935. (Funk, 2001, s. 15)

V tomto ateliéru nafotil František Drtikol mnoho známých osobností z řad filosofů, sportovců, hudebních skladatelů, politiků a umělců jako např. Aloise Jiráska, Leoše Janáčka, Alfonse Muchu, Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda Beneše a další. (silamoudrosti.unas.cz, 2017)

Díky svým skvělým záběrům, především ženských aktů, pozvedl českou fotografii na evropskou úroveň a stal se fotografem světového významu. Jeho malířská činnost byla nedocenená, nicméně malování jej provázelo celý život. Byl také grafikem a návrhářem nejruznějších dekorací, podnikatelem a pokoušel se chvíli i o kariéru v pedagogické oblasti, avšak neúspěšně. Kromě umění svůj život zasvětil také duchovní oblasti, byl filosofem, jogínem a mystikem. (Birgus, 1994, s. 7)

Duchovní oblast

Jak již bylo zmíněno, kromě umělecké činnosti hrála v Drtikolově životě významnou roli i oblast duchovna, která na něj působila již v dětství, jelikož se pohyboval v katolickém prostředí poblíž Svaté Hory v Čechách, dodnes známé jako poutní místo. Již okolo dvanácti

let si našel cestu k filosofickým textům, jejichž četba ovlivnila jeho pozdější život. V této době tedy pravděpodobně začal František Drtikol, kterému přátelé říkali „Fráňa“, pomalu hledat svou vlastní víru. Díky své letité umělecké činnosti se však v této oblasti nijak více neprojevoval. Zhruba v době největších celosvětových úspěchů dosažených fotografováním se začaly objevovat první Drtikolovy zápisky, filosofické úvahy, korespondence s českým filosofem Ladislavem Klímou apod. Přibližně tehdy se také stal členem tzv. Theosofické společnosti, prostřednictvím které se začínal přibližovat východním filosofiím. (silamoudrosti.unas.cz, 2017)

Těsně před první světovou válkou, asi v roce 1913, se zamiloval do Elišky Jánské, která mu několikrát pózovala jako modelka pro jeho fotografická díla. Právě jí bylo také adresováno mnoho dopisů, díky nimž lze zpětně lépe pochopit Drtikolovu povahu. Jelikož byla již Eliška Jánská zasnoubená s jiným mužem, jeho láska zůstala spíše platonickou. V této době Drtikol začal psát také své první sebereflexivní zápisky. (Funk, 2001, s. 15)

Oficiálně však František Drtikol žádné komplexní dílo nese-psal. Kniha *Duchovní cesta* vydaná pod jeho jménem, je spíše souborem myšlenek, útržků rukopisů a nejrůznějších dochovaných zápisků, především z rozmezí let 1928–1945. V knize se taktéž nachází ukázky z jeho umělecké tvorby. Vlivnou osobností Drtikolova života byl český filosof Ladislav Klíma, s nímž vedl korespondenci v době první světové války. Na cestě za hledáním víry Drtikola zase pravděpodobně ovlivnilo např. jeho přátelství s filosofem Zbyňkem Fišerem, známým pod pseudonymem Egon Bondy, který se mimo jiné zajímal právě o buddhistické učení. Sám Drtikol byl velkou inspirací pro mnoho dalších lidí. Mezi jeho žáky patřil např. Evžen Štekl, Ing. arch. Alois Brož nebo Anna Soukupová. (Drtikol, 2004, s. 7–10)

V knize *Duchovní cesta* je uvedeno právě vyprávění Ing. arch. Aloise Brože, který se s Drtikolem mnohokrát setkal na tzv. mystických besedách. Drtikolův ateliér totiž sloužil kromě uměleckých účelů také k podobným setkáním s duchovní tematikou. Jednalo se o besedy v přátelském duchu, během nichž se probírala témata jako mystika, jóga, poznání pravdy či duchovní život. Tato setkání nebyla v uzavřeném kruhu, tudíž každý mohl přivést či pozvat, koho chtěl. Účastníci pak mezi sebou volně hovořili a vyměňovali si své zkušenosti a poznatky z meditací a různých koncentračních cvičení. Jednalo se tedy spíše

o takové přátelské dýchánky s duchovní tematikou, při kterých se ale neodehrávaly žádné rituály ani obřadní činnosti. Tyto sešlosti tedy nepřipomínaly fungování sekt či jiných uzavřených společností. Podstata Drtikolova učení a myšlenek se z velké části podobala filosofii buddhismu, jelikož prosazoval myšlenku individuálního dospění k pravdě života. (Drtikol, 2004, s. 18–19)

Ne vždy však jeho úvahy směřovaly tímto směrem. Teologickými otázkami se intenzivně zabýval již delší dobu, avšak spíše směrem katolickým než buddhistickým. Jak již bylo řečeno, mládí strávil v katolickém prostředí, což jej nejprve dovedlo k teologickým úvahám a studiu Bible. Dokonce se v roce 1913 nechal zvěčnit na fotografii v póze ukřižovaného Ježíše Krista. Toto dílo mělo však spíše umělecký než duchovní záměr. Křesťanské motivy objevující se v jeho malbách a fotografiích, měly většinou symbolizovat spojení lásky a smrti. Kromě Elišky Jánské mu často byla modelkou Ervina Kupferová, tanečnice, do níž se po čase zamiloval a v roce 1920 se s ní i oženil. O rok později se jim narodila jediná dcera Ervina. Se svou ženou se však v roce 1926 odloučil a se svou dcerou se již mnohokrát nesetkal. (Birgus, 1994, s. 22–34)

V tomto období se také začal intenzivněji věnovat duchovní praxi, především buddhismu a józe. Tato činnost jej naplňovala ve všech směrech. Dle jeho vlastních slov dosáhl kolem roku 1929 Poznání, které jeho zájem ještě více utužilo. (silamoudrosti.unas.cz, 2017)

V roce 1935 se nadobro vzdal své fotografické kariéry a zasvětil svůj život filosofii. Mnoha žáky byl vnímán jako Velký Arhat. Umělecké činnosti se však nevzdal úplně, jelikož nadále zůstal u malování, které mu často pomáhalo koncentrovat svou mysl a meditovat. (Drtikol, 2004, s. 18–19)

S příchodem druhé světové války jeho zájem o východní kulturu opět rapidně vzrostl. „Drtikol se vzdal politické nestrannosti a hledal cestu, jak se zapojit do ilegálního odboje. V průběhu války okolo sebe soustředil řadu žáků, kterým předával své filozofické vzdělání a posiloval je ve víře ve vítězství.“ (Birgus a Braný, 1988, s.40)

Začal se tedy více zajímat o staroindické texty, díky čemuž se stal jedním z prvních českých překladatelů, zabývajících se touto tematikou. Ve spolupráci s Universalíí, společností hermetiků působící v Česku, která se mimo jiné věnovala i editační činnosti, vydal v roce 1938 své první překlady buddhistických textů z němčiny do češtiny. Jednalo

se konkrétně o texty tibetského buddhismu, jako např. Jóga Velkého symbolu či Jóga prázdnoty. (silamoudrosti.unas.cz, 2017)

Jelikož svou fotografickou kariéru ukončil, aby se mohl plně věnovat oblasti duchovna a buddhistické nauky, k účelu setkávání již dále nesloužil ateliér, nýbrž jeho vila. Sešlosti byly stále přístupné komukoliv, ale jejich charakter se mírně pozměnil. Nenesly se již v tak obecném smyslu, ale stále více směřovaly k buddhistickému učení a myšlenkám. František Drtikol působil vždy klidným a vyrovnaným dojmem a jeho hlavním cílem bylo tlumočit Buddhovo učení tak, aby bylo pochopitelné i pro všechny posluchače. Podle Aloise Brože na setkáních nikoho nepoučoval a nikomu nevnucoval své postoje ani myšlenky, za což si jej mnozí vážili. (Drtikol, 2004, s. 18–19)

Nadále se věnoval studiu a překladům buddhistických textů, přičemž se jako první zaměřil také na mahájánový buddhismus. Prakticky celý život se snažil najít nejlepší možné učení pro sebe i ostatní, jímž se ve finále stalo celé buddhistické učení. Nepřikláněl se pouze k jednomu buddhistickému směru či škole, ale spíše pojímal tuto nauku komplexně, jako soubor théravády, mahájány, tantrismu i ostatních směrů jako jednotného celku. Praktickým východiskem jeho nauky byly meditační činnosti, především tantrická jóga, zvaná také jako kundaliní jóga. (silamoudrosti.unas.cz, 2017)

Velký význam na jeho učení měly např. publikace Leopolda Procházky, Karla Weinfurtera či Romaina Rollanda. Okruh Drtikolových žáků byl poměrně široký, přičemž jeho největším příznivcem byl pravděpodobně Evžen Štekl, který vydal knihu *Síla moudrosti*, obsahující mnohé Drtikolovy duchovní názory. Někteří žáci se však po čase od Drtikola odloučili, ať už kvůli jeho mnohdy vulgárnímu vyjadřování, či jeho působení v komunistické straně, do které vstoupil roku 1945. Drtikolův osobní život se pozměnil i díky druhému sňatku z roku 1942, kdy se jeho manželkou stala Jarmila Rambousková, jeho duchovní i fotografická žačka. Od roku 1955 byl kvůli nemoci upoután na lůžko a po smrti manželky v roce 1959, se o něj starala jedna z jeho žaček, Anna Soukupová, která s nimi již delší dobu ve vile žila. František Drtikol zemřel v roce 1961, konkrétně dne 13. ledna, a jeho fotografická kariéra pro mnohé upadla v zapomnění. (Birgus, 1994, s. 46–49)

V duchovních kruzích však nadále zůstal významnou osobností, podstatně se podílející na rozvoji českého buddhismu. Svými překlady staroindických textů se zapsal do historie a významně ovlivnil životy mnoha lidí, především však svých žáků.

Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit ucelený přehled informací týkajících se buddhismu. Po nastudování relevantních zdrojů a následném porovnání všech zjištěných informací, jsem z nabytých poznatků vytvořila přehledný a srozumitelný souhrn, uspořádaný do pěti hlavních kapitol.

V první kapitole jsem se obecně zaměřila na oblast Indie, jelikož právě tam buddhismus vznikl a následně se i dále rozvíjel. Popsala jsem indickou společnost tehdejší doby a zmínila se také o rozvoji v oblasti hospodářství, náboženství a filosofie. Jsou zde zmíněny filozofické školy, které začaly na území Indie vznikat, a popisují i rozdělení severní Indie na menší státy.

Na tuto kapitolu poté navazuji informacemi o Buddhově životě, přičemž začínám informacemi o jeho královském původu a životě před osvícením, kdy byl známý jako princ Siddhártha. Následně popisují sled událostí vedoucí k jeho odchodu z domova a hledání odpovědí, týkajících se příčin strastí. Na závěr je zmíněno ono osudové procitnutí, díky kterému se stal Buddhou neboli osvíceným. Je zde popsán i Buddhův život po procitnutí, kdy se až do své smrti zabýval učením a šířením svých poznatků.

Poté se již přesouvám ke dvěma stěžejním kapitolám, ve kterých objasňuji základní principy buddhismu a jeho charakteristiku a vymezení ve světě. Nejprve se zaměřuji na buddhistickou etiku spojenou s fungováním karmického zákona, kde popisují záslužnou a zhoubnou karmu, spolu s následnými možnostmi znovuzrození. Dále se věnují formování tzv. Čtyř vznešených pravd, které jsou základními pilíři celé této nauky, a zmiňují i tři buddhistické směry, théravádu, mahájánu a vadžrajánu.

Poslední kapitolu jsem zaměřila na buddhismus v českých zemích, konkrétně na tzv. Buddhismus Diamantové cesty, který je v České republice nejrozšířenější. Kromě buddhistických center a jejich fungování se v této kapitole zmiňují i o českých osobnostech zabývajících se buddhistickou tematikou, přičemž větší pozornost jsem věnovala osobnosti Františka Drtikola, který byl prvním průkopníkem buddhismu v Českých zemích.

Jelikož tato práce obsahuje veškeré podstatné informace o buddhistické nauce, mohla by sloužit jako výukový či studijní materiál pro středoškolské a vysokoškolské studenty. Díky chronologickému uspořádání kapitol je celá práce současně jakousi časovou osou, zachycující důležité události související se vznikem i vývojem buddhismu, což by

mohlo být užitečné i pro mladší žáky, kteří by v práci mohli nalézt alespoň základní stěžejní body buddhistické kultury a jejich časové zařazení. Mimo jiné práce obsahuje také několik pasáží o konání dobrých a špatných skutků a jejich následcích řízených karmickým zákonem, díky čemuž by text mohl posloužit také např. v hodinách etické výchovy. Díky jednodušší interpretaci mnohdy složitých myšlenek by však mohl být zajímavým informačním materiálem i pro laickou veřejnost, která by se o tomto tématu chtěla dozvědět více. Stanovené cíle jsem tedy touto prací naplnila.

Současně bych ráda dodala, že buddhismus zahrnuje také mnoho dalších okrajových témat, na jejichž interpretaci by však již rozsah bakalářské práce nestačil. Zajisté by ale stálo zato se v budoucnu k tomuto tématu vrátit a práci rozšířit o veškeré doplňující a podrobnější informace.

Dle mého názoru může buddhistická nauka posloužit každému člověku, bez ohledu na jeho vyznání. I nevěřící lidé mohou v buddhismu nalézt mnoho zajímavých a užitečných myšlenek a celá nauka může sloužit i jako jakési měřítko etického chování, poukazující také na následky našich činů.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BIRGUS, Vladimír. *Fotograf František Drtíkol*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 1994. 203 s. ISBN 80-85190-31-1.

BIRGUS, Vladimír a BRANÝ, Antonín. *František Drtíkol*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988. 155 s.

BONDY, Egon. *Buddha*. Praha: DharmaGaia, 1995. 193 s. ISBN 80-85905-09-4

CARRITHERS, Michael. *Buddha*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 104 s. ISBN 80-207-0495-7.

CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997. 240 s. ISBN 80-7217-002-3.

DALAJLAMA, Jeho Svatost XIV. *Čtyři vznešené pravdy*. Praha: PRAGMA, 2002. 153 s. ISBN 80-7205-857-6.

DRTÍKOL, František. *Duchovní cesta*. 1. vyd. Praha: Svět, 2004. 397 s. ISBN 80-902986-6-4.

FUNK, Karel. *Mystik a učitel František Drtíkol*. 2. vyd. Olomouc: FONTÁNA, 2001. 328 s. ISBN 80-86179-55-9.

GÓVINDA, Láma Anagáríka. *Buddhistické reflexe*. Olomouc: Votobia, 1996. 235 s. ISBN 80-7198-107-9

HOWLEYOVÁ, Adrienne. *Nahý Buddha*. 1. vyd. Praha: TALPRESS, 2001. 191 s. ISBN 80-7197-183-9.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kol. *Základy asijských náboženství*. 1. díl. Praha: Karolinum, 2004. 269 s. ISBN 80-246-0832-4.

KÜNG, Hans a BECHERT, Heinz. *Křesťanství a buddhismus: na cestě k dialogu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. 224 s. ISBN 80-7021-239-X.

LESNÝ, Vincenc. *Buddhismus*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. 450 s. ISBN 80-7198-062-5.

LESTER, Robert C. *Buddhismus: Cesta k osvícení*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 1997. 208 s. ISBN 80-85190-53-2.

LEVENSONOVÁ, Claude B. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Agite/Fra, 2009. 119 s. ISBN 978-80-86603-49-0.

MILTNER, Vladimír. *Vznik a vývoj buddhismu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001. 376 s. ISBN 80-7021-410-4.

NYANASATTA, Thera. *Základy buddhismu*. Praha: Alternativa, 1992. 219 s. ISBN 80-85993-16-3

SNELLING, John. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2000. 206 s. ISBN 80-7202-616-X.

STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2003. 1183 s. ISBN 80-7106-493-9.

TRÁVNÍČEK, Zdeněk. *Leopold Procházka: První český buddhista*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 144 s. ISBN 80-210-2950-1.

WANGUOVÁ, Madhu Bazaz. *Buddhismus*. Praha: Lidové noviny, 1996. 141 s. ISBN 80-7106-184-0.

ŽIŽLAVSKÝ, Roman. *Buddhismus*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7387-183-3.

Elektronické zdroje:

Buddhism. *Religious tolerance* [online]. 2009 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.religioustolerance.org/buddhism7.htm#est>

Fráša Drtikol – životopis. *Síla moudrosti* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: http://silamoudrosti.unas.cz/cs/fd_cv_cs.php

Largest Religions In The World. *Worldatlas* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.worldatlas.com/articles/largest-religions-in-the-world.html>

Obyvatelstvo podle náboženské víry a pohlaví podle výsledků sčítání lidu v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011. *Český statistický úřad* [online]. 2016 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

O nás. *Buddhismus Diamantové cesty* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://bdc.cz/o-nas>

Poprvé v centru. *Buddhismus Diamantové cesty* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://bdc.cz/o-nas>

Rabten Čhōdarling: *Centrum pro tibetská buddhistická studia v Liberci* [online]. 2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <https://www.rabten.cz/inpage/historie/>

Anotace

Jméno a příjmení:	Eva Štouračová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Buddhismus
Název v angličtině:	Buddhism
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je buddhismus. Kromě charakteristiky a vývoje buddhistické nauky se zabývá také oblastí Indie, Buddhovým životem a buddhismem v České republice. Zaměřuje se také na významné osobnosti českého buddhismu, především na osobnost Františka Drtikola, který byl průkopníkem českého buddhismu.
Klíčová slova:	Buddhismus, Indie, Buddha, dharma, nirvána, karma, théraváda, mahájána, Drtikol
Anotace v angličtině:	The main topic of this bachelor thesis is Buddhism. Besides its characteristic and the evolution of the study of Buddhism, is focuses also on India, Buddha's life and Buddhism in the Czech Republic. Other topics of interest are important figures of Czech Buddhism, especially František Drtikol who is considered as a pioneer of Czech Buddhism.
Klíčová slova v angličtině:	Buddhism, India, Buddha, dharma, nirvána, karma, Theravada, Mahayana, Drtikol
Přílohy v práci:	Žádné
Rozsah práce:	60 stran
Jazyk práce:	Český jazyk